

SALON KAUPUNKI

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIOINTIKERTOMUS 2020

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	2
1. TARKASTUSLAUTAKUNTA JA SEN TOIMINTA	3
1.1. Tarkastuslautakunnan tehtävät ja kokoonpano.....	3
1.2. Tarkastuslautakunnan toiminta	4
1.3. Tilintarkastus.....	4
2. TOIMINNALLISTEN JA TALOUDELLISTEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI	4
2.1. Tavoitteiden toteutuminen	4
2.2. Talousarvion noudattaminen ja toteutuminen	9
2.3. Taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen	11
2.3.1. Hyvinvointipalvelut	11
2.3.1.1. Lasten ja nuorten palvelut.....	11
2.3.1.2. Vapaa-ajan palvelut.....	15
2.3.1.3. Terveyspalvelut.....	18
2.3.1.4. Sosiaalipalvelut	20
2.3.1.5. Vanhuspalvelut	22
2.3.2. Kaupunkikehityspalvelut	23
2.3.3. Rakennus- ja ympäristövalvonta.....	25
2.3.4. Konsernipalvelut	27
2.3.5. Liikelaitos Salon Vesi	28
2.3.6. Kaupunkikonsernin tavoitteiden toteutuminen	30
2.3.7. Tarkastuslautakunnan arviot valtuustokaudesta.....	31
2.4. Yhteenveto	32

1. TARKASTUSLAUTAKUNTA JA SEN TOIMINTA

1.1. Tarkastuslautakunnan tehtävät ja kokoonpano

Kuntalain 121 §:n mukaan valtuusto asettaa tarkastuslautakunnan toimikauttaan vastaavien vuosien hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunnan on valmisteltava valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat sekä arvioitava, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet. Lisäksi tarkastuslautakunnan on arvioitava, onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Kuntalain mukaan tarkastuslautakunta arvioi talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää. Lisäksi kuntalain mukaan tarkastuslautakunta huolehtii kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta.

Hallintosäännössä on todettu, että sen lisäksi mitä kuntalain 121 §:ssä säädetään, tarkastuslautakunnan on

- seurattava tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista sekä muutoinkin seurattava tilintarkastajan tehtävien suorittamista ja tehtävä tarpeen mukaan esityksiä tilintarkastuksen kehittämiseksi
- huolehdittava, että tilintarkastusta varten on tarpeelliset voimavarat, jotka mahdollistavat tilintarkastuksen suorittamisen julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa sekä
- tehtävä aloitteita ja esityksiä tarkastuslautakunnan, tilintarkastajan ja sisäisen tarkastuksen tehtävien yhteensovittamisesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Arvioinnin tulokset raportoidaan vuosittain valtuustolle annettavassa arviointikertomuksessa. Ennen arviointikertomuksen valmistumista tarkastuslautakunta voi antaa valtuustolle tarpeelliseksi katsomiaan selvityksiä. Tarkastuslautakunta voi raportoida tilikauden aikana valtuustolle myös muista merkittävistä havainnoista.

Valtuustokauden 2017-2021 tarkastuslautakunnan jäsenet ja varajäsenet

Varsinaiset jäsenet	Henkilökohtaiset varajäsenet
Friberg Osmo, puheenjohtaja	Jussila Mikko
Tammi Timo, 1. varapuheenjohtaja	Breilin Mikko
Halme Heljä	Pohjola Timo
Halme Martti	Pesonen Sari
Hägerth Jarmo	Leivonen Marjatta
Kirves-Järvinen Taina	Rannikko Pirkko
Laiho Jari J.	Halkilahti Jaakko
Lannermaa Kirsti	Jokinen Kirsi-Maria
Tuominen Marita	Niemelä Tuula

1.2. Tarkastuslautakunnan toiminta

Tarkastuslautakunta kokoontui vuoden aikana yhteensä kuusitoista kertaa. Tarkastuslautakunnan arviointityön painopistealue vuonna 2020 oli kaupunkikehityspalveluiden toimiala ja Liikelaitos Salon Veden toiminta. Tarkastuslautakunta käytti arviointityössään apuna kokoukseen kutsutuille etukäteen lähetettävää arviointilomaketta. Johtavien viranhaltijoiden lisäksi kokouksissa on ollut kuultavana kaupungin luottamushenkilöjohtoa.

Lautakunta teki 30.10.2020 perinteisen katselmuskierroksen. Tarkastuslautakunta tutustui päivän aikana Salo IoT Campuksen toimintaan, Märyn koulun rakennuskohteeseen, Asemapuistoon sekä Lounavoiman toimintaan ja uuteen ekovoimalaitokseen.

1.3. Tilintarkastus

Kaupungin tilintarkastajaksi valittiin suoritettussa kilpailutuksessa vuosille 2019-2020 BDO Auditor Oy. Sopimukseen sisältyi optio vuosille 2021 - 2022. Kaupunginvaltuusto hyväksyi tilintarkastuspalveluiden option käytön vuosille 2021 - 2022 19.10.2020 § 95 kokouksessaan.

Päävastuullisena tilintarkastajana toimi JHT, KHT Sari Isaksson. Tilintarkastukseen ovat osallistuneet vuoden aikana myös JHT, HT Kirsi Ehlund, JHT, HT Seija Hakamäki sekä tarkastajat Lotta Sunde ja Tuomas Laurila. Päävastuullinen tilintarkastaja on ollut läsnä tarkastuslautakunnan kokouksissa.

Tilintarkastussopimuksessa määriteltyihin JHT-päiviin tehtiin muutos vuoden 2020 aikana. Lakisääteiseen tilintarkastukseen sisällytettiin taloushallinnon palveluita toimittavan Sarastia Oy:n prosessien tarkastusta. Sopimuksen mukaisista ns. JHT-päivistä käytetään tähän työhön 12 tilintarkastuspäivää. Tässä prosessitarkastuksessa käytetään BDO Auditor Oy:n nimeämiä KHT-tarkastajia. Tarkastuksen tuloksista raportoidaan erikseen vuoden 2021 aikana.

Tarkastuslautakunta on saanut tiedoksi tilintarkastajan tilivuoden 2020 työohjelman. Tilintarkastajat ovat raportoineet tarkastuslautakunnalle tilintarkastuksen toteuttamisesta ja tehdyistä havainnoista suullisesti kokouksissa, sekä kirjallisilla tarkastusraporteilla. Tilikaudella 2020 lakisääteiseen tilintarkastukseen on käytetty 68 päivää (sopimuksessa arvioitu 80 päivää).

2. TOIMINNALLISTEN JA TALOUDELLISTEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI

2.1. Tavoitteiden toteutuminen

Tavoite: Elinvoima ja työpaikat

Kaupungin strategiassa on määritelty joukko kärkihankkeita valtuustokaudelle. Kärkihankkeet ovat edenneet pääsääntöisesti hyvin ja niiden avulla on nostettu esiin elinkeinopoliittisesti edistettäviä asioita. Tulevalla valtuustokaudella erityisesti Salon sairaalan kehittämiseen tulee panostaa ja varmistaa sen keskeinen rooli Varsinais-Suomessa. Tarkastuslautakunta näkee hyvänä, että Salon kärkihankkeisiin kuuluva Salon sairaala 2023 -hanke etenee yhdessä sairaanhoitopiirin kanssa. Yhteisen sairaalahankkeen tavoitteena on potilasvirtojen

saumaton ja oikea-aikainen hoito. Hoitoketjujen sujuvuus ja tietojärjestelmien toimivuus hyödyntävät sekä potilasta että vähentävät kustannuksia.

⇒ Aktiivinen Salon sairaala 2023 -hankkeen suunnittelu on Salon kannalta hyvin merkittävä. Hankkeen toteutumisen valvontaan tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Vastine:

Salon sairaala -hankkeen yhteistä suunnittelua varten on sairaanhoitopiirin kanssa perustettu ohjausryhmä, jonka jäseniä ovat kaupungin puolelta vt. kaupunginjohtaja Anna Korhonen sekä vt. sosiaali- ja terveysterveystoimintajohtaja Anneli Pahta sekä vt. terveysterveystoimintajohtaja Petri Salo. Ohjausryhmä kokoontuu puheenjohtajan, sairaanhoitopiirin johtajan Matti Bergendahlin, kutsusta käsittelemään ajankohtaisia ja huomiota vaativia asioita.

Lisäksi yhdessä sairaanhoitopiirin kanssa on perustettu sairaalan toiminnallisen suunnittelun työryhmä, jonka jäseniä ovat Salon kaupungin puolelta osastonhoitaja Tuija Skarp, johtava hoitaja Pirjo Parviainen sekä kiinteistöpäällikkö Janne Lehto.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä (VSSHP) ja Salon kaupunki ovat 30.8.2021 jättäneet Salon sairaalaa koskevan hakemuksen sosiaali- ja terveysterveystoimintaministeriölle rakennusinvestointia koskevan poikkeuslupan saamiseksi VSSHP:n ja Salon kaupungin yhteishenkilönä hakemukseen liittyvissä lisäkysymyksissä toimii rakentamisen hankejohtaja Timo Seppälä sairaanhoitopiiristä. Ministeriöltä on 28.9.2021 tullut hakemusta koskeva lisäselvityspyyntö, johon sairaanhoitopiiri valmistelee vastaukset ja lähettää ne sitten Salon kaupungille kommentoitavaksi ennen ministeriöön lähettämistä. Lisäselvityspyyntöön vastaaminen on kesken 13.10.2021.

Lokakuussa 2021 sairaan toiminnallinen suunnittelu jatkuu viikoittaisilla työkokouksilla. Sen jälkeen, kun rakennusinvestointia koskeva poikkeuslupapäätös on saatu ministeriöltä, voidaan Salon sairaala -hankkeen uudisrakennushanketta jatkaa tehtyjen suunnitelmien mukaisesti. Ministeriön myönteinen päätös poikkeuslupahakemukseen on hankkeen jatkumisen kannalta keskeinen edellytys

Vanhusten palvelupaikkoihin liittyvä päätöksenteko on ollut valmistelussa pitkään, mutta toteutus ei ole edennyt. Asia on tärkeä, koska sote-uudistus on valmistumassa. Sote-uudistuksella on lisäksi monia vaikutuksia kaupungin hallintoon.

Pitkään valmistelussa ollut Tunnin juna -asia eteni päätökseen siltä osin, että Salon kaupunki lähti osakkaaksi raideyhtiön suunnittelua toteuttavaan hankeyhtiöön sekä sitoutui osakemerkintään ja pääomittamiseen enintään 3,74 miljoonan euron rahoitussitoumuksella. Asia herätti laajaa julkista keskustelua ja päätöksestä on myös valitettu, joten asian käsittely on kesken.

Tavoite: Uudistuvat palvelut ja kuntalaisten hyvinvointi

Kevätkaudella siirryttiin koronasta johtuvasta poikkeustilanteesta pitämään toimielinten kokoukset sähköisesti. Toimintatapamuutos oli merkittävä ja aiheutti osin haasteitakin, mutta niistä huolimatta toiminta saatiin vakiinnutettua. Koronan vaikutukset toimialoilla ovat olleet erilaisia. Koronatilanteen hallinnassa on operoinut koronajohtoryhmä, joka on kokoontunut

säännöllisesti. Poikkeustilanteen tasaantumisen jälkeen on hyvä kaupungin hallinnossa arvioida toiminnan onnistumista ja niitä asioita, joissa mahdollisesti on vielä edelleen kehitettävää.

Oppimisympäristöön liittyvä selvitys valmistui ja oli päätöksenteossa. Kiistaton tosiasia on oppilasmäärän merkittävä lasku tulevina vuosina eri puolilla kaupunkia. Asian käsittelyyn tullaan palaamaan uudelleen tulevilla valtuustokaudella.

⇒ Tarkastuslautakunta uusii aiemmin esiin nostamansa huomion siitä, että organisaation päätöksentekokykyyn tulee kiinnittää tulevilla valtuustokaudella entistä enemmän huomiota.

Vastine:

Tarkastuslautakunta on arviointikertomuksessaan kiinnittänyt huomiota organisaation päätöksentekokykyyn viitaten muun muassa covid 19 -pandemian asettamiin haasteisiin toimielinten kokoustyöskentelylle.

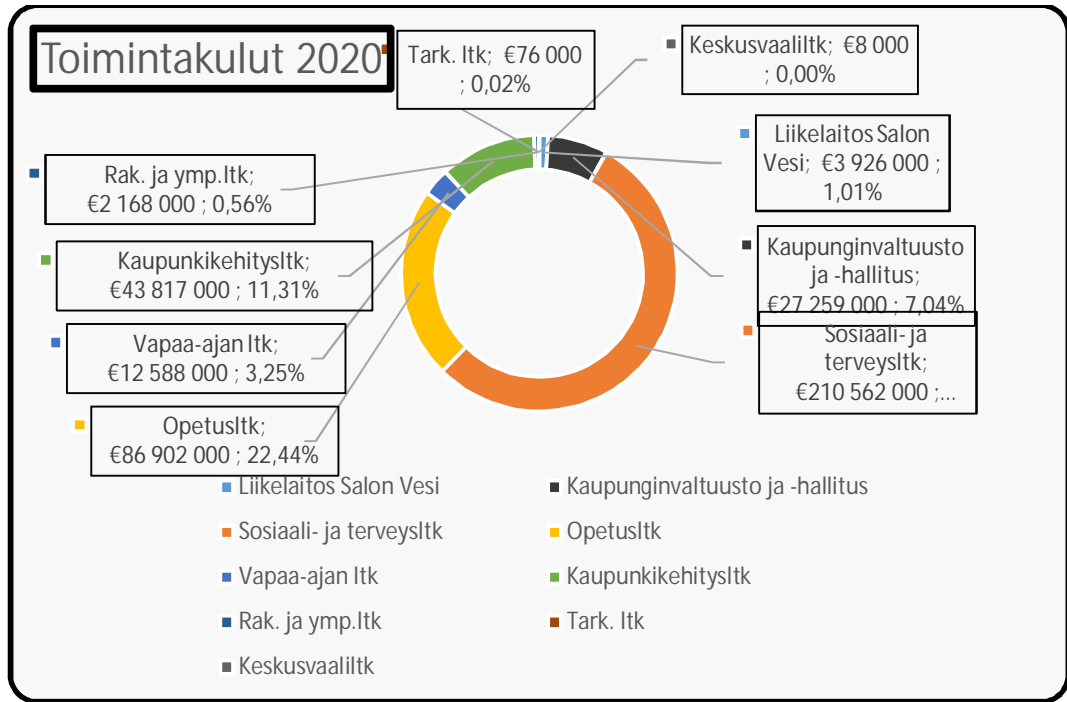
Salon kaupungin toimielimet kokoontuivat pandemian aikana keskeytyksettä ja pysyivät päätöksentekokykyisinä. Toimielimet järjestivät kokouksensa rajoitusten aikana pääosin etäyhteyksien avulla. Vaikka rajoitukset ovat keventymässä ja osin poistumassa, kaupunki ylläpitää valmiutta siirtyä tarpeen mukaan sähköisiin kokouksiin

Tavoite: Vakavarainen talous

Kaikissa hallintokunnissa lähtökohtana tulee olla tarkka taloudenpito sekä työn oikea organisointi. Päätökset tulee tehdä taloutta ja yrittäjyyttä kehittäen sekä kuntalaisten hyvinvointia ajatellen.

Kaupungin tekemistä hankinnoista tulee tehdä arviota, onko saatu sellaista palvelua tai tuotteita, joita ollaan tarjouspyynnöissä haettu. Ylipäänsä olisi hyvä arvioida kilpailutusten onnistumista kriittisesti. Usein esitetty oletamus on, että kilpailuttamalla saadaan edullisempaa toimintaa kuin kaupungin omalla toiminnalla. Hankintojen laajaa kokonaisuutta varten olisi hyvä luoda johdonmukainen menettely, jolla pystytään arviointia tekemään.

Alla olevassa taulukossa on esitetty Salon kaupungin toimintakulut vuonna 2020. Sosiaali- ja terveyslautakunnan osuus kaupungin menoista on merkittävä. Mahdollinen sote-uudistus tulee merkittävästi vaikuttamaan kaupungin toimintaan.

Tavoite: Johtaminen ja osaava henkilöstö

Kaupungin organisaation useissa eri osissa on havaittavissa yhteisenä riskinä organisaation ohuus varahenkilöresurssien osalta. Tämä lisää organisaation haavoittuvuutta merkittävästi.

Kaupungin työntekijöiden määrä väheni vuoden aikana 53 henkilöllä. Vakinaisessa palvelusuhteessa olevien määrä oli vuoden lopussa 2 892 henkilöä. Suurinta henkilöstömäärän lasku oli lasten ja nuorten palveluissa, 41 henkilöä. Vähennys johtui osaltaan lasten määrän pieneemisestä, jolloin toimintoja on supistettu esimerkiksi päiväkotia sulkemalla.

⇒ Tarkastuslautakunta pitää myönteisenä, että yksiköissä toimintaa sopeutetaan muuttuvaan tilanteeseen ja tätä tulee jatkaa myös tulevina vuosina.

Vastine:

Varhaiskasvatuspalveluissa on reagoitu pieneneviin ikäluokkiin ennakoivasti. Vuonna 2020 lakkautettiin yli 20 tehtävää yksiköiden sulkemisen ja henkilöstön eläköitymisen johdosta. Jatkossa myös oppimisympäristöselvitystyön päätökset liittyen yksiköiden lakkauttamiseen ohjaavat vakinaisen henkilöstön palkkaamista. Perusopetuksessa on pystytty vähentämään vakituisen henkilöstön määrää oppilasmäärien vähentyessä.

Henkilöstömenoissa oli laskua aiempaan vuoteen nähden 3,9 miljoonaa eli 2,4 prosenttia. Henkilöstömenot olivat 158,2 miljoonaa euroa. Säästö selittyy henkilöstömäärän vähentymisellä, mutta myös muista toimista, kuten palkanmaksun keskeytyksestä, lomapalkkavelan pienentämisestä ja palkattomista vapaista.

Sairauspoissaolojen määrä henkilötyövuosiin suhteutettuna oli 17,9 päivää. Luku on edelleen korkea. Henkilöstöraportin mukaan henkilöstön suurin ikäryhmä ovat 50-59-vuotiaat, joita on yli 30 prosenttia henkilöstöstä. Näin ollen lähivuosina eläköityminen on runsasta ja tämä aiheuttaa osaltaan haasteen hiljaisen tiedon siirtymisen varmistamisesta. Lisäksi kaupungin

useilla ammattialoilla on rekrytointihaasteita. Kaupungin työnantajakuvaan kehittämiseen ja työpaikkojen houkuttelevuuteen tulee panostaa palvelutason säilyttämiseksi.

Pandemian aiheuttamien muutosten vuoksi käynnistettiin yhteistoimintamenettelyt ja myös osaan henkilöstöä kohdistui palkanmaksun keskeytys.

Kaupungin johtavissa viranhaltijoissa on ollut vaihtuvuutta. Eläköityneen hallintojohtajan tilalla aloitti uusi viranhaltija ja hyvin nopeasti tämän jälkeen alkoi uuden kaupunginjohtajan rekrytointi. Myös sosiaali- ja terveystaloudenjohtajan valintaa ja siihen liittyviä valituksia käsiteltiin vuoden aikana. Viimeisten vuosien aikana kaupungin viranhaltijajohto on uusiutunut merkittävässä määrin. Uudistuminen on aina mahdollisuus kehittymiseen ja löytää tapoja hoitaa asioita uudella tavalla, mutta samalla se kuormittaa organisaatiota. Perehtyminen asioihin sekä henkilöstöön ottaa väistämättä aina oman aikansa.

Kaupunginvaltuusto hyväksyi marraskuussa 2019 henkilöstöorganisaation uudistamisen 1.4.2020 lukien. Päätöksen perusteella hyvinvointipalvelut jaettiin kahdeksi toimialaksi; sosiaali- ja terveystalouden toimialaksi ja sivistyspalveluiden toimialaksi. Uudistukseen liittyi myös esimiestyön selkiennyttäminen niin, että ei-täysvaltaisia esimiehiä muutettiin täysivaltaiseksi. Kokonaisuudessaan uudistus toteutuu vasta vuoden 2021 alusta, koska osalla muutoksista on myös taloudellista vaikutusta.

⇒ Henkilöstöorganisaation selkiyttäminen on tarpeellinen ja myönteinen asia, jolla on vaikutusta myös yksiköissä työntekijöiden työskentelyyn ja työhyvinvointiin.

Vastine:

Organisaatiouudistuksen yhtenä tavoitteena oli selkiennyttää esimiestyön merkitystä ja esimiehen roolia työyhteisössä. Tässä yhteydessä kiinnitettiin huomiota myös alaisten kohtuulliseen määrään, mikä mahdollistaisi myös henkilöstöohjelman mukaisen esimiestoiminnan. Vuoden 2020 aikana käynnistettiin työyhteisöjen kehittämistä mahdollistava ja esimiestyötä tukeva, työelämän laatua tarkasteleva menetelmä, johon kytkeytyy myös esimiestyön itsearviointi. Ensimmäiset havainnot näiden kahden elementin käytöstä osoittavat niiden vahvasti korreloivan toisiaan ja antavan uudenlaisia mahdollisuuksia työyhteisöjen ja esimiestyön kehittämiseen.

Kaupungin talouden raportointiohjelmiin ja tiedolla johtamiseen on kiinnitetty jo vuosien ajan huomiota tarkastuslautakunnan arviointikertomuksissa. Talous- ja henkilöstöpalveluiden ohjelmien uudistuksen yhteydessä oli vahva käsitys siitä, että uusien ohjelmien myötä myös raportointi helpottuu ja on osin automaattistakin. Käytännössä tietojen saaminen on vaatinut vahvasti kaupungin panosta ja manuaalista työtä. Sarastian Saga-raportointijärjestelmän käyttö päättyy ja siirrytään uuteen kehitteillä olevaan palveluun.

Lean-toimintaa on toteutettu kaupungissa usean vuoden ajan sekä erillisen konsultaatiotoiminnan, että oman toiminnan kautta.

⇒ Lean-toiminnan tuloksista olisi hyvä raportoida selkeästi ja miten se on vaikuttanut toimintaan.

Vastine:

Salossa aloitettiin lean-toiminta vuonna 2014. Sittemmin toiminta on kulkenut käsi kädessä strategian kanssa eli leanin päivittäisjohtamisen malli on ollut tapa, jolla strategiaa on jalkautettu organisaatioon. Osassa organisaatiota näin onkin tapahtunut, osassa ei olla edetty.

Kehittämistoimenpiteet vuosien 2018 – jälkeen ovat liittyneet työyksiköiden päivittäisjohtamisen taulujen tukeen, ja tauluja on käytössä eri osissa organisaatiota nyt arviolta 30 kpl. Erikseen ei olla raportoitu asian etenemisestä. Muutamia 5s-hankkeita (tilojen siisteys tavaroiden järjestys ja hallinta) on myös tehty, ja mm. Paukkulakodin varastojen hallinta on uudistettu ja systematisoitu, samoin lastensuojelun toimistotyön prosesseja on käyty läpi 5s-hankkeessa. Kaupungin lean-kehittäjien ryhmä kokoontuu säännöllisesti n. 6 kertaa vuodessa, organisaation kehittämiseen ja leaniin liittyvien asioiden parissa.

Strategian päivittämisen yhteydessä arvioidaan toki myös päivittäisjohtamisen toimivuus. Koronan myötä asia on edennyt niin, että Microsoft Officen Planner-ohjelmaan on rakennettu virtuaalisia pj-tiloja yksiköille (mm-. vanhuspalveluiden johtoryhmä, varhaiskasvatustaluiden yksiköt).

Asiaan (päivittäisjohtaminen) sitoutuminen on kuitenkin hieman haasteellista, mutta näkisin että tämän tyyliseen organisaation johtamiseen kannattaisi panostaa jatkossa, myös tässä mielessä (johtamisen standardi strategian pohjalta ja asioiden aito jalkautus työyksiköihin).

2.2. Talousarvion noudattaminen ja toteutuminen

Vuoden 2020 tulos oli 14,7 miljoonaa euroa ylijäämäinen, mikä oli huomattavasti talousarvion mukaista tulosta (- 8,3 milj. euroa) parempi. Toimintakulut toteutuivat 14,4 miljoonaa euroa arvioitua alhaisempina, toimintatuottoja saatiin 3,7 miljoonaa euroa arvioitua vähemmän. Toimintakate oli näin ollen 10,7 miljoonaa talousarviota pienempi. Verotulot ja valtionosuudet ylittivät talousarvion 11,4 miljoonalla eurolla, joten tilikauden ylijäämän ja talousarviossa arvioidun alijäämän ero oli lähes 23 miljoonaa euroa.

Valtion maksamat koronatuot nostivat valtionosuuksia merkittävästi ja valtionosuudet olivat 22 miljoonaa euroa edellisvuotta suuremmat. Myös verotulot toteutuivat arvioitua suurempina ja olivat 6,2 miljoonaa euroa edellisvuotta suuremmat.

Talousarvio muuttui merkittävästi tilikauden aikana. Alkuperäisen vuoden 2020 talousarvion tasapainottanut satunnainen tuotto 34 miljoonaa euroa poistettiin talousarviosta 2020 ja vesihuollon suunniteltu yhtiöittäminen siirrettiin viimeiselle suunnitelmavuodelle 2023. Sen ja muiden tilikaudella tehtyjen talousarviomuutosten jälkeen arvioitiin tilikaudelta tulevan 8,3 miljoonaa euroa alijäämää.

Myyntitulojen alittumiseen vaikutti olennaisesti se, että koronapandemian vuoksi tuotot eivät toteutuneet normaalisti. Säästöjä talousarvioon verrattuna saavutettiin kokonaistasolla henkilöstömenoissa 5,2 % ja palvelujen ostoissa 2,9 %, osasyynä myös tähän oli koronan aiheuttama toimintojen keskeytykset.

Investointien kokonaismäärä oli 15,3 miljoonaa euroa, ja toteutuma oli noin 80 % suunnitellusta.

Talousarvion noudattaminen

Olennaisia talousarvion ylityksiä ei tapahtunut. Toimintakatteen alitukset olivat yhteensä 10,7 miljoonaa euroa, jotka syntyivät toimialoittain seuraavasti:

- Hyvinvointipalvelut	6,5 miljoonaa euroa
- Kaupunkikehityspalvelut	2,1 miljoonaa euroa
- Kaupunginhallitus	1,9 miljoonaa euroa
- Rakennus- ja ympäristöpalvelut	0,2 miljoonaa euroa

Kaupunkikonsernin talous

Konsernitaseeseen on 31.12.2020 tilinpäätöksessä kertynyt ylijäämää 40 miljoonaa euroa, 756 euroa/asukas. Konsernilla on lainaa 167,6 miljoonaa euroa, 3.250 euroa/asukas. Tämän poikkeuksellisen hyvän vuoden ansiosta konsernitalinpäätöksen tunnusluvut eivät 31.12.2020 ole lähellä kriisikunnan raja-arvoja.

Kuntien talouden arviointikriteerit

Kaupungin talouden tilaa arvioitaessa voidaan verrata kaupungin tunnuslukuja niihin kriteereihin, jota valtio käyttää määrittäessään, milloin yksittäinen kunta luokitellaan erittäin vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olevaksi kunnaksi. Näiden tunnuslukujen raja-arvot muuttuivat niin, että uusia arvoja käytetään vuoden 2020 tilinpäätöksen tunnusluvuista alkaen. Alla olevassa taulukossa on tarkasteltu, mitkä Salon tunnusluvut ovat menneinä kolmena vuotena ylittäneet kyseiset raja-arvot.

Koronatukien ansiosta tunnusluvut ovat kaikki hyväksyttävällä tasolla, mutta aiempi kehitys antaa viitteitä siitä, että ilman toimenpiteitä talouden hallitsemiseksi, jotkin luvut saattavat painua taas raja-arvoja huonommiksi tulevina vuosina.

	2020		2019		2018	
Kriteeri 1						
Kaupungin tase on alijäämäinen Eikä pystytä kattamaan 4 vuodessa	+ 11,3 M€		- 3,4 M€		+ 14,1 M€	
Kriteeri 2						
Konsernin alijäämä/asukas yli 1.000 e ja ed. vuonna yli 500 e	+756 €		+ 460 €		+ 733 €	

	2020		2019		2018	
Kriteeri 3 Kaikki seuraavat 4 yhtä aikaa ja kahtena vuonna peräkkäin:						
Konsernin vuosikatteen ja poistojen suhde on alle 80 %	160 %	●	32 %	●	48 %	●
Kunnan tuloveroprosentti on väh, 2,0 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kuntien keskimäärin	+ 0,78	●	+ 0,87	●	+ 0,91	●
Konsernin lainat ja vuokravastuut/asukas ylittää yli 50 %:lla kuntien keskimääräisen luvun	alittaa keskimääräinen luku ei vielä tiedossa	●	alittaa 51 %	●	ei laskettu	●
Konsernin laskennallinen lainanhoidokate on alle 0,8	1,9	●	0,4	●	0,67	●

Taloudelliset vastuusitoumukset

Kaupunginhallituksen käsittelyssä oli vuoden aikana yhteisöjen hakemuksia lyhennyserien siirtämisestä koronavirustilanteen aiheuttaman taloudellisen tilanteen heikkenemisen myötä. Tarkastuslautakunta on jo aiemmin kiinnittänyt huomiota siihen, että kaupungin takausvastuut yhteisöille ja vesiosuuskunnille ovat taloudellisesti merkittävät. Takausvastuut ovat vuosittain pienentyneet. Jatkossa tulee kuitenkin edelleen kiinnittää huomiota yhteisöjen taloudellisen tilanteen vakauteen ja kykyyn lyhentää lainojaan pitkällä aikavälillä.

2.3. Taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

2.3.1. Hyvinvointipalvelut

2.3.1.1. Lasten ja nuorten palvelut

Varhaiskasvatus

Hyvän vastaanoton saanut maksuton 5-vuotiaiden 20 viikkotunnin varhaiskasvatuskokeilu jatkuu 1.8.2020 - 31.7.2021. Tähän kolmannen vuoden kokeiluun on saatu erityisavustusta. Ikäluokan osallistuminen varhaiskasvatukseen on noussut merkittävästi, noin 95 prosenttiin. Tarkastuslautakunta toteaaakin, että on positiivista, että Salo on valittu kaksivuotiseen esiopetuksen kokeiluun, joka sinällään voi toimia hyvänä vetovoimatekijänä lapsiperheiden osalta.

Salon IoT Campukselle suunniteltu kansainvälinen päiväkotitukee osaltaan kaupungin elinvoimaisuus tavoitetta ja suunnitelmaa on hyvä pitää yllä, vaikka sille ei tällä hetkellä ole toteutusmahdollisuuksia.

Tulevaisuudessa varhaiskasvatuksessa pitää ryhmässä olla lastentarhanopettajan pätevyys kahdella, kun ennen on riittänyt, että toisena on esimerkiksi lastenhoitaja. Varhaiskasvatuksen opettajien ja esiopetuskelpoisen henkilöstön saatavuusongelma vaikuttaa palvelujen järjestämiseen ja henkilöstösuunnitteluun.

Ikäluokkien pieneneminen alueittain tekee vapaiden varhaiskasvatuspaikkojen kohdentamisen haasteelliseksi. Kuudessa vuodessa, 2014 – 2020, on 1 - 6 -vuotiaiden ikäluokka laskenut 1 086 lapsella.

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1-6 vuotiaita lapsia yhteensä	4022	3968	3789	3605	3409	3140	2936
Varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset lukumäärä	2752	2690	2619	2521	2396	2260	2163
Varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset prosenttiosuus	68,42 %	67,79 %	69,12 %	69,93 %	70,28 %	71,97 %	73,67 %

Kaupungin osarahoituksella tuotettujen palveluiden avustusta Mannerheimin Lastensuojeluliitolle tilapäiseen lastenhoitoapuun pienennettiin, koska vuonna 2020 käyttö väheni mahdollisesti koronatilanteesta johtuvien lomautusten ja irtisanomisten johdosta.

Perus- ja lukio-opetus

Koronapandemia on vaikuttavat merkittävästi koko opetustoimeen. Lähes koko perusopetus siirtyi etäopetusjärjestelyihin maaliskuusta alkaen.

Yllättävästä tilanteesta huolimatta koulujen etätyöjärjestelyt saatiin nopeasti haltuun ja teknisesti hyvin toteutettua. Opettajat venyivät kiitettävästi etäopetuksen järjestämisessä, kun piti luoda uusia opetus- ja toimintatapoja vuorovaikutteisissa digiympäristössä. Oppilaille lainattiin tarvittavat tietokoneet etäopetukseen osallistumista varten. Oppilaille jaettiin ruokakasseja ja koululounaita etäopetuksen aikana.

Haasteellista etäopetuksessa on ollut se, että kaikkia opiskelijoita ei välttämättä ole tavoitettu etäopetuksen aikana. Syrjäytyminen ja koulupudokkaiden lisääntyminen on vaarana tulevina aikoina. Oppilaiden kotiympäristöt eroavat toisistaan ja kaikilla ei ole samanlaisia teknisiä valmiuksia, eikä kykyä ohjata ja tukea lasta opiskelussa. Tämä lisää eriarvoisuutta opiskelijoiden kesken entisestään. Koronapandemian jälkiseurauksena erityisluokanopettajien ja kouluavustajien tarve voi lisääntyä. Vuoden 2020 etätyöskentelyn aikaiset oppimishaasteet ja työskentelytaitojen puutteet on tunnistettu ja määräaikaista opettajia ja ohjaajia on palkattu korjaamaan tilannetta Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämän avustuksen turvin.

⇒ Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä sitä, että opetustoimella on ollut resursseja omalta osaltaan vähentää eriarvoisuutta ja mahdollistaa jokaiselle oppilaalle mahdollisimman hyvät olosuhteet opiskeluun poikkeusolosuhteista huolimatta.

Vastine:

Kevään 2020 etäopetusaikana koulujen oppilashuoltohenkilöstö työskenteli aktiivisesti ottaen yhteyttä oppilaisiin etäyhteyksiä hyödyntäen ja proaktiivisesti. Kaikki etäopetuksessa olevat oppilaat on haluttu tavoittaa ja asian eteen on tehty työtä.

Perusopetuksessa on ollut käytössä valtion erityisavustus koronaepidemian vaikutusten tasoittamiseksi. Erityisavustuksen avulla on pyritty tukemaan erityisesti heikommassa asemassa olevia oppilaita, erityisesti tehostetun ja erityisen tuen sekä maahanmuuttajataustaisia lapsia. Rahoituksen avulla lisättiin osa-aikaisen erityisopetuksen sekä tukiopeutuksen määrää sekä palkattiin ohjaajaresurssia sellaisiin kouluihin, joissa on eniten maahanmuuttajataustaisia oppilaita.

Salolla on ollut käytössä valtion erityisavustus lukiokoulutukseen koronaviruksen aiheuttaminen poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi kuluneella lukuvuodella. Rahoituksen turvin on pystytty tukemaan opiskelijoita, joilla on oppimiseen liittyviä puutteita poikkeusolojen aikaisesta etäopetuksesta johtuen. Lisäksi rahoituksen turvin on pystytty tukemaan lukiokoulutuksen opiskelijoita, joilla on elämänhallinnan haasteita poikkeusoloista johtuvan oppimisen tuen vähäisyyden tai tavanomaisesta poikkeavan toteutustavan takia. Lisäksi on pystytty tukemaan opiskelijoita, joilla on ollut ongelmia jaksamisen ja mielenterveyden kanssa. Opiskelijoille on pystytty kohdentamaan myös lisäohjausta opiskelun tueksi. Opiskelijoiden kohdennettua hyvinvointia lisäämään on erityisavustuksella rekrytoitu yhteisöpedagogi.

Lievät oppimis- ja keskittymishäiriöt tulisi havaita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja apu tulisi saada nopealla aikataululla. Tämä on kaupungin talouden kannalta etu, kun hoito aloitetaan varhaisessa vaiheessa ja pystytään vähentämään nuorisopsykiatrisia lähetteitä. Mahdollisimman häiriöttömään oppimisympäristöön pitää panostaa. Itseohjautuva oppiminen on haastavaa monelle. Koulukuraattorien ja koulupsykologien palvelut on tärkeää säilyttää lähellä asiakasta.

Opetushallitukselta, opetus- ja kulttuuriministeriöltä ja aluehallintovirastolta on saatu useita avustuksia koronan aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseen.

Sivistyspalvelujen johtajalle on tehty toimivaltasiirto, jonka mukaan hän tekee etäopetuspäätökset eikä lautakunnan tarvitse kokoontua erikseen asiasta päättämään. Viimeinen toimivaltan siirtopäätös on elokuun 2021 loppuun saakka.

Kouluikäisten lasten määrä vähenee, kun syntyvyys Salossa laskee, kuten valtakunnallisestikin. Oppilaiden määrän väheneminen vaikuttaa väijäämättä koulujen tulevaisuuteen ja lukumäärään. Kun koulujen lapsiluku pienenee, niin se vaikuttaa opettajien ja muun henkilökunnan määrään sekä koulukuljetuksiin ja ravitsemus- ja puhtaanapitopalveluihin. Eläköityneiden työntekijöiden tilalle ei välttämättä rekrytoida uusia.

Salon oppimisympäristöselvityksen toisessa vaiheessa tavoitteena oli, että kouluissa on vähintään 48 oppilasta, huomioiden oppilaiden perusopetuslaissa määritellyt koulumatka-ajat. Kaupunginvaltuusto päätti oppimisympäristöselvityksen käsittelyn yhteydessä, että jos koulun oppilaiden lukumäärä alittaa kolme kertaa viiden vuoden aikana 42 oppilasta, niin kolmannen alituskerran jälkeen otetaan kantaa koulun jatkamisen tarkoituksenmukaisuuteen. Perheille koulu on keskeinen vetovoimatekijä asuinpaikan valinnassa. Uudisasukkaiden toi-

vossa koulujen sulkemispäätöksiä on lykätty. Lisäksi koulut pyrkivät erikoistumaan ja tarjoamaan erilaisia vaihtoehtoja, esimerkiksi luontokouluksi hakeutumalla ja näin houkuttelemalla asukkaita.

Koulun ja päiväkodin rakentamiset jatkuvat Märynummella. Märynummen, Perniön kirkonkylän sekä Ollikkalan koulu ja päiväkoti ovat yhteiskäyttöisiä.

Nuorisopalvelut

Salon kaupungin alueella on 11 nuorisotilaa eri puolilla kaupunkia. Osallistujia näihin oli vuonna 2020 hieman alle 30 000 nuorta. Muurlan nuorisotila siirtyi Muurlan entisen kunnanviraston tiloihin. Näin kunnantalo saatiin tehokkaampaan käyttöön ja aiempi nuorisotila laitettiin myyntiin. Halikon nuorisotila Halikon kirjaston yhteydessä aiottiin lopettaa, mutta toimintaa päätettiin kuitenkin jatkaa. Nuorisotilassa on ollut hyvin kävijöitä, joskin pandemiatilanteen aiheuttamat rajoitukset ovat hankaloittaneet kaikkien nuorisotilojen käyttöä. Nuorisotiloissa kävijöitä oli noin 20 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna. Tapahtumia, retkiä ja leirejä ei ole voitu toteuttaa tavanomaiseen tapaan. Pitkittänyt pandemiatilanne ja sen vaikutukset ja seuraukset nuorten hyvinvointiin saattavat olla mittavat.

Nuorten sijoittuminen yhteiskuntaan on hankalaa ilman koulutusta, opiskelua tai työtä. Syrjäytyneestä nuoresta aiheutuvat kustannukset ovat merkittävät.

⇒ Syrjäytyneiden nuorten motivointi työhön tai koulutukseen on välttämätöntä nuorten tulevaisuudelle ja kaupungin kulujen minimoimiseksi.

Vastine:

Yksilön sekä yhteiskunnan kannalta olisi ehdottoman suotavaa, ettei nuorten syrjäytymistä pääsisi tapahtumaan. Moniammatilliset ennaltaehkäisevät toimenpiteet ja palvelut ovat tällöin erityisen tärkeitä. Koronapandemian aikana nuorisotyötä ei ole voitu toteuttaa moneltakaan osin normaalisti mm. nuorisot ovat olleet ajoittain kokonaan suljettuina ja lisäksi toimintaa on jouduttu toteuttamaan tiukkoja henkilörajoituksia noudattaen, jolloin nuoria on voitu kohdata erittäin rajoitetusti. Kouluissa tehtävästä nuorisotyöstä on todella hyviä kokemuksia. Salossa ko. työmuotoa voidaan nykyisten resurssien puitteissa toteuttaa todella pienimuotoisesti. Varsinaisia koulunuorisotyöntekijöitä on ainoastaan yksi määräaikaishankerahoituksella palkattu henkilö. Pelkän peruskoulun varaan jäävien riski syrjäytymiseen kasvaa merkittävästi. Noin 21 prosentilla 20-28-vuotiaista salolaisista nuorista ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa (Sotkanet 2021). Nuorisopalvelujen yksilöllisten palvelujen piiriin (etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta) ohjautuvan nuoren tilanne ei useinkaan mahdollista suoraan koulutukseen tai työelämään ohjautumista. Työllisyyden kuntakokeilu on mahdollistanut erityisesti nuorten työllisyyteen liittyvien palvelujen ja prosessien kehittämisen.

Salon kaupungin konserniin kuuluvan Salon seudun koulutuskuntayhtymän ammattiin opiskelijoiden etäopiskelu on suurelta osin mahdotonta, koska käytännön harjoittelu vaatii kooneita ja erilaista ohjausta, johon etäopiskelussa ei ole mahdollisuutta. Teoriaopinnot on pitkälti suoritettu jo keväällä etänä. Näyttötöiden suorittaminen ei ole onnistunut, joten valmistumiset ovat viivästyneet ja työelämään siirtyminen myös pitkittyy. Joissain tapauksissa on

jouduttu vaihtamaan jopa opiskelualaa. Tämä tulee aiheuttamaan painetta työllisyyspalveluihin ja myös nuorten palveluihin.

Musiikkiopisto

Kuntatyönantajien ohjeistuksen mukaan kansalaisopistot ja muun vapaan sivistystyön sekä taiteen perusopetuksen oppilaitosten tilat suljettiin ja toiminta keskeytettiin 17.3. – 13.5.2020 väliseksi ajaksi. Asiakasmaksuja hyvitetiin musiikkiopistossa keskeytyksen ajalta yhteensä yli 30 000 euroa. Asiamaksuhyvitykset koskivat kaikkiaan 384 henkilöä. Syysluku-kauden osalta opetusta pystyttiin toteuttamaan lähiopetuksena lukuun ottamatta noin kolmen viikon etäopetusjaksoa joulukuussa. Musiikkiopisto on saanut Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustuksen taiteen perusopetuksen jatkuvuutta turvaaviin toimiin.

Keväällä linjattiin, ettei opetusta ollut mahdollista järjestää etäopetuksena. Tämän oletuksen mukaan ja työsopimuslain nojalla lomautettiin ja palkanmaksu keskeytettiin kansalaisopiston ja musiikkiopiston opettajien kohdalla viideksi viikoksi. Myöhemmin on todettu, että etäopetusta olisi voinut järjestää. OAJ Salon paikallisyhdistys ry teki asiasta oikaisuvaatimuksen. Opetuslautakunta hyväksyi palkanmaksun keskeytyksestä tehdyn oikaisuvaatimuksen. Lomautus todettiin lainvastaiseksi, koska työsopimuslain nojalla palkanmaksua ei viranhaltijoiden osalta voi keskeyttää. Opettajille määrättiin maksettavaksi palkka koko lomautuksen ajalta. Tämän jälkeen yhdenvertaiseen kohteluun perustuen oikaisuvaatimuksia on tullut vielä lisää ja asian käsittely on kesken.

2.3.1.2. Vapaa-ajan palvelut

Palvelujen tarjoaminen heikkeni voimakkaasti koronapandemian vuoksi ja palvelut olivat keväällä keskeytettynä 2,5 kuukauden ajan. Henkilökunnasta yli 90 prosentin työt olivat keväällä keskeytetty 7-9 viikon ajan. Kesällä ja syksyllä palveluja tarjottiin rajoitetusti ja joulukuussa palvelut keskeytettiin uudestaan. Liikuntapaikat suljettiin muilta kuin lasten ja nuorten seuratoiminnalta sekä ylimpien tasojen kilpaurheilulta. Koronavirustilanteen vuoksi vapaa-aikapalveluissa toteutettiin uusia toimintatapoja, asiakkaiden määrää rajattiin, hygieniaoheita annettiin, ja asiakasvirtoja ohjattiin uusilla tavoilla sekä kehitettiin sähköisiä palveluja.

Kulttuuripalvelut

Kulttuuritoiminta on Salossa perustunut pitkälti yhdistysten toimintaan ja myös tämän toiminnan jatkuvuus tulee turvata. Kolmas sektori on merkittävä toimija kulttuurin osalta. Koronapandemian aiheuttama sulkutilanne on vaikeuttanut merkittävästi yhdistysten toimintaa ja taloudellista tilannetta.

Kulttuuritoimintaan (ilman kirjastopalveluja) käytetään 25 euroa per kuntalainen keskiarvon ollessa vertailukunnissa 77 euroa per asukas. Kulttuuripalveluihin käytetään 2,6 miljoonaa euroa vähemmän rahaa kuin vertailukunnissa keskimäärin.

⇒ Tarkastuslautakunta toteaa, että kulttuuri on merkittävä vetovoimatekijä kaupungille. Yhdistysten tekemä toiminta elävöittää kaupungin kulttuuritarjontaa.

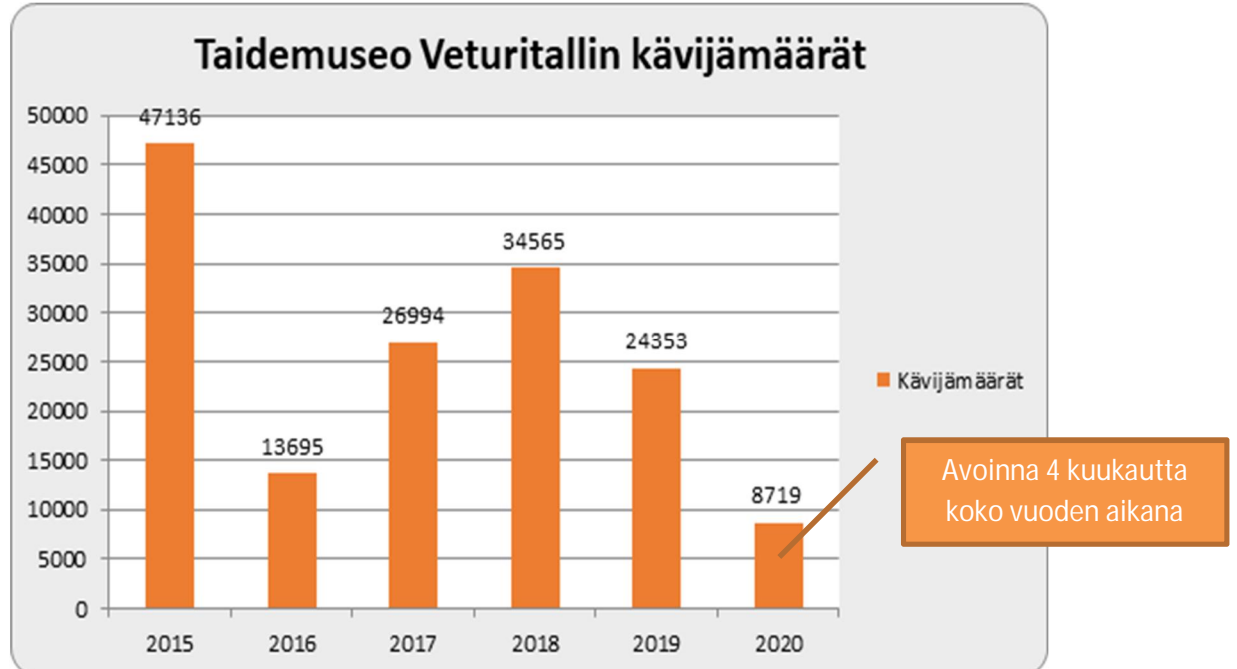
Vastine:

Kulttuuripalvelut toteaa, että yhdistysten järjestämän ja kuntalaisille avoimen kulttuuritoiminnan turvaaminen kaupungissa on vaikean ja pitkän korona-ajan jälkeen erittäin tärkeää. Valtaosa salolaisista kulttuuriyhdistyksistä ei ole ollut valtion myöntämien koronatuikien piirissä, toiminnan jatkuvuuden kannalta kaupungin tuki on siis ensiarvoinen. Lisäksi yhdistyksiä nykyistä tasoa enemmän tukemalla kulttuuritarjontaa voitaisiin edelleen monipuolistaa ja laajentaa. Vuoden 2022 talousarvion käsittelyn yhteydessä tulisi siis tarkastella myös palvelusopimusten määrärahoja. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen hyväksytyn kulttuurikasvatussuunnitelman toteuttaminen vaatii kulttuurisisältöjen tuottamista kaikille päiväkodeille ja kouluille osin kaupungin omana toimintana, mutta paljolti myös palvelusopimusten avulla.

Museotoiminnan resurssit ovat jo vuosia olleet puutteelliset. Seudun kulttuuriperinnön asianmukainen tallentaminen ja sen esittely kaupunkilaisille monin eri keinoin vaativat lisäresurssia ja työn koostuessa pääosin tietotyöstä erityisesti nykyistä suurempia henkilöstöresursseja. Varsinaisen museotyön ostaminen palveluna on työn erikoislaatuisuuden vuoksi Salon seudulla lähes mahdotonta

Museopalvelut

Veturitalli oli kiinni suuren osan vuodesta koronan sekä laajennus- ja remontointihankkeiden takia. Tämä näkyi merkittävästi pienempänä kävijämääränä.

Museopalvelut Taidemuseo Veturitalli

Kesäkaudella paikallismuseoissa ei ollut tapahtumia eikä opastuksia koronapandemian vuoksi, mutta museot olivat muuten auki yleisölle. Perniön ja Halikon Trömperin museot olivat kokonaan suljettuina. Perniön museon uudistamista edesauttoi siihen kohdistettu investointimääräraha.

SAMU:n museoissa on merkittävä kokoelma. Marimekko-kokoelmalta puuttuu edelleen näyttelysuunnitelma. Tarkastuslautakunta esittää huolensa kokoelmien säilyvyydestä. Tilaanne on jatkunut jo vuosia ja asiaa ei ole saatu ratkaistua. Lahjoituksen hyödyntämistä ei ole organisoitu eikä suunniteltu.

Kirjasto- ja tietopalvelut

Kirjastopalveluita pystyttiin tarjoamaan kuntalaisille koronapandemiasta huolimatta hygieniaohteita noudattaen. Toimintaa sääntelivät kuitenkin viranomaisten ohjeet ja rajoitukset. Omatoimikirjastoissa pystyy joustavasti hoitamaan kirjastoasioita. Palveluja onkin saatu kuntalaisille uusilla sähköisillä menetelmillä. Kirjastoihin sovitut näyttelyt ja kirjailijavierailut peruttiin pandemian vuoksi. Vuoden jälkimmäisellä puoliskolla lainausluvut nousivat edelliseen vuoteen verrattuna. Kokonaisuutena kirjastotoiminta on ollut aktiivista.

Kirjastopalveluille myönnettiin valtionavustusta Lukeva Salo-hanketta varten 35 000 euroa. Tavoitteena on luoda työtapoja ja menetelmiä, joilla lapsia ja nuoria innostetaan lukemaan. Työ jatkuu vuonna 2021.

Kansalaisopisto

Koronan vaikutuksesta johtuen kansalaisopistossa jouduttiin keskeyttämään ja siirtämään kurseja. Keskeytyneistä kursseista hyvitetiin yli 10 euroa olevat hyvitykset. Kokonaan peruuntuneista kursseista palautettiin maksetut kurssimaksut kokonaisuudessaan.

Opetushallitukselta saatiin korona-avustusta yhteensä 35 135 euroa. Summa kattaa palautuksia sekä arvioituja saamatta jääneitä tuloja suhteessa normaalitilanteeseen.

Kansalaisopiston aikuisten perusopetus ja maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen jatkuminen etäopetuksena koronasta huolimatta koetaan positiivisena.

Myyntipalvelu- ja hanketoimintaa on hyödynnetty opetustarjonnan kehittämisessä edelleen ja siinä on saavutettu kasvua verrattuna aikaisempiin vuosiin verrattuna. Verkkopedagogiikan käyttöönotto ja kehittäminen pandemian aikana on luonut sille edellytykset pysyväksi toiminnaksi lähiopetuksen rinnalle. Tämä voi edistää edelleen opetustarjonnan saavutettavuutta uusiin opiskelijaryhmiin tulevaisuudessa.

⇒ Tarkastuslautakunta toteaaakin, että uusien opetusmuotojen ja tapojen käyttöönotto on hyvä kehitysaskel.

Vastine:

Vuoden 2020 aikana laajasti käyttöön otettu etäopetus mahdollisti kurssitoiminnan jatkumisen vaikeassa koronatilanteessa. Etä- ja verkkokurssien edellyttämä henkilöstön osaamisen kehittäminen ja tarvittavat ohjelmistohankinnat tehtiin nopeassa aikataulussa keväällä ja kehitystyötä jatkettiin koko vuoden ajan. Asiakaspalaute ja kokemukset näistä opetuksista olivat hyvin positiivisia ja toimivat pohjana myös uuden lukukauden suunnittelulle, mikä osoittautui hyväksi ratkaisuksi, sillä koronarajoitukset jatkuivat koko kevään 2021

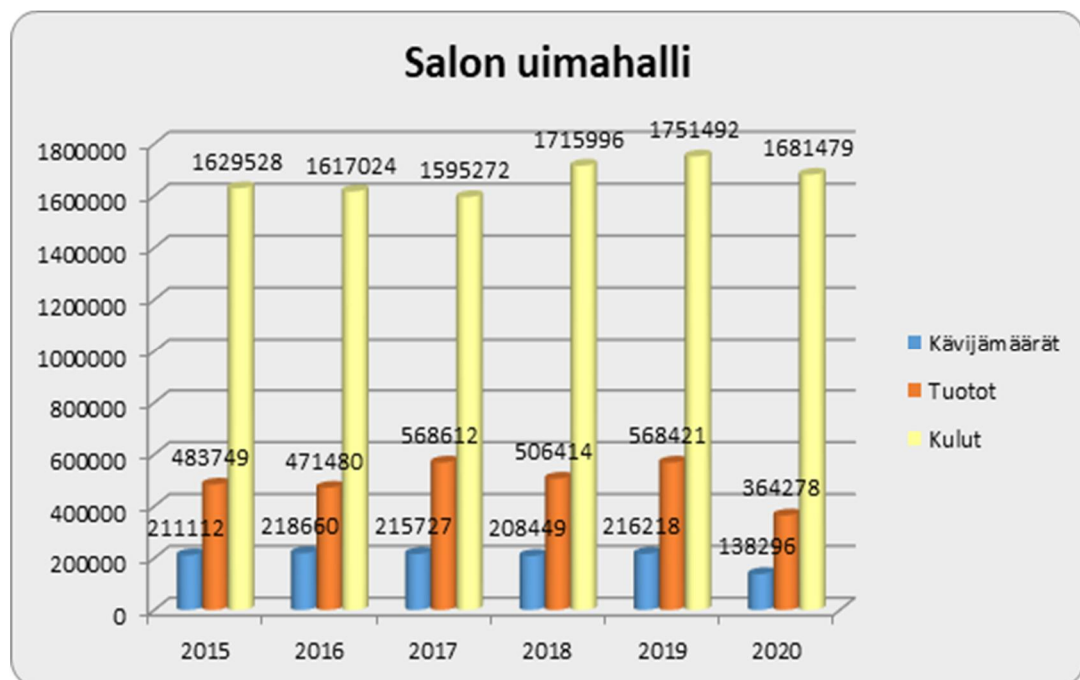
Liikuntapalvelut

Koronapandemia aiheutti suuret haasteet liikuntapalveluille maaliskuusta lähtien ja koko loppuvuoden ajan. Ulkona liikkuminen ja luonnossa vietetty aika korostui ohjatun liikunnan keskeytymisen ja sisäliikuntapaikkojen sulkemisen jälkeen ja yhä useampi salolainen tutustuikin Salon lukuisiin retkeilykohteisiin. Uusin liikuntapalvelujen kunnostama ulkoilureitti Kiikalan Hyyppärän luontopolku avattiin syksyllä. Halikonlahdella jo ennestään sijainneet esteetön polun varteen rakennettiin esteetön lintulava. Hyyppärän ulkoilureitin viitoitus tehtiin yhteistyössä nuorisopalvelujen retkeilypajalaisten kanssa. Luonnon läheisyys ja hyvät retkeily- ja ulkoilumahdollisuudet lisäävät Salon vetovoimaa.

Liikunta- ja sosiaalipalvelut toteuttivat yhteistyössä syksyllä lasten liikuntaryhmän, johon valikoitui mukaan vähän harrastavia ja liikkuvia sekä sosiaalisin taitoihin tukea tarvitsevia lapsia. Valtiolta saatu erityisavustus, joka oli suunnattu vähävaraisten lasten ja nuorten liikunnan tukemiseen jaettiin seurayhteistyön avulla perheille. Tukea jaettiin yhteensä noin 75:lle salolaiselle lapselle ja nuorelle.

Tarkastuslautakunta toteaa, että korona on merkittävästi vähentänyt uimahallin kävijämää-
rää. Kiinteät kulut kuitenkin säilyvät, vaikka ei olisi kävijöitä.

Salon uimahalli Kävijämäärät, tuotot ja kulut

2.3.1.3. Terveyspalvelut

Käynnissä oleva sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen mahdollinen toteutuminen vaatii Salon kaupungilta aktiivista seuranta- ja suunnittelua. Tarkastuslautakunta pitää positiivisena osallistumista useisiin valmistelutyöryhmiin ja toteaa, että kaupungissa on jo lukuisia yhteistyömuotoja esimerkiksi yhteispäivystyksessä sekä yleishyödyllisten yhdistysten ja potilasjärjestöjen kanssa.

Lääkäreiden saaminen on ollut haasteellista ja samoin hoitohenkilöstön rekrytointi sijaisuuksiin on ollut vaikeaa. Lääkäreiden viroissa on ollut pahimmillaan 30 prosentin vajuus. Rekrytointihaasteet vaikeuttavat perusterveydenhuollon toimintaa ja tätä kautta tuovat painetta myös erikoissairaanhoidon ja siitä syntyviin kustannuksiin.

Työterveyshuollon palveluiden tarjoaminen hankaloitui vuoden 2020 aikana merkittävästi. Työterveyshuollossa toimittiin lähes kolmen kuukauden ajan ilman työterveyshuollon erikoislääkäreitä, jonka johdosta jouduttiin antamaan selvitys Aluehallintovirastolle. Asiaa on pyritty ratkaisemaan vuokratyövoiman avulla ja ohjaamalla asiakkaita terveysasemille, jotka osaltaan toimivat vajailla resursseilla ja paineen alla. Työterveyshuollon siirtämisestä ulkopuoliselle tuottajalle neuvotellaan.

⇒ Tarkastuslautakunta toteaa, että työterveyshuoltopalveluiden saatavuus on työntekijöiden kannalta keskeistä.

Toimenpiteet:

Työterveyshuollossa oli vuoden 2018-2019 aikana paheneva lääkäriajavahe. Työterveyshuollon ylilääkäri irtisanoutui kesäkuussa 2019 ja sen jälkeen tilanne eskaloitui. Työterveyshuollossa työskennelleet erikoislääkärit irtisanoutuivat ja toimintaa jatkettiin ulkopuolelta vuokratun erikoislääkärin toimiessa lääketieteellisenä asiantuntijana.

Vuoden 2020 aikana aloitettiin neuvottelut Länsirannikon työterveyshuollon kanssa tavoitteena mahdollisimman laadukkaiden työterveyspalveluiden tarjoaminen Salon kaupungin työntekijöille. 1.6.2021 toimita siirtyi Länsirannikon työterveyshuollon vastuulle

Tarkastuslautakunta on aiempina vuosina kiinnittänyt huomiota siihen, että terveydenhuollon tietojärjestelmien toimivuudessa on ongelmia. Perusterveydenhuollolla ja erikoissairaanhoidolla on eri tietojärjestelmät. Valtakunnallisesta Kanta-palvelusta on mahdollista nähdä potilaan tiedot, mutta viiveellä ja tämä saattaa aiheuttaa potilasturvallisuuden heikentymistä.

Kotisairaalapalvelut on koettu tarpeelliseksi. Salossa väestön ikääntyminen on nopeampaa kuin Suomessa keskimäärin. Vanhusvoittoisessa väestössä sairaudet yleistyvät ja terveyspalveluiden tarve kasvaa. Myös kuntoutuksen tarve lisääntyy väestön vanhetessa. Hoitokuusta huolehtiminen edellyttää riittävää henkilökuntaa fyysisessä hoidossa.

Koronapandemian johdosta jouduttiin nopeasti innovoimaan uusia toimintatapoja fyysisten kontaktien välttämiseksi, mutta kuitenkin sen varmistamiseksi, että potilas saa tarvittavan hoidon ja neuvonnan. Koronatestauksessa otettiin käyttöön ns. drive-in toimintatapa, joka mahdollisti nopean ja sujuvan testauksen ilman potilaan siirtymistä sisätiloihin näytteenottoon. Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että terveyspalveluissa on positiivisesti lisätty erilaisia sähköisiä toimintatapoja.

Koronapandemia on aiheuttanut hoitovelkaa, kun hoitoa ei ollut saatavilla tai siihen ei haluttu hakeutua. Esimerkiksi suun terveydenhuollon käyttö on merkittävästi supistunut koronan aikana, sillä suun terveydenhuollossa asiakaskäyntien määrä väheni noin 17 prosenttia

edellisestä vuodesta. Perusterveydenhuollossa syntyneen hoitovelan purku tulee aiheuttamaan paineita palvelutuotannolle tilanteen normalisoituessa. Uhkana on, että hoidettavat sairaudet ovat vaikeutuneet ja tarvittava hoito on vaativampaa. Tämä tulee aiheuttamaan paineita kustannusten nousuun.

Tarkastuslautakunta on aiempina vuosina esittänyt huolensa lisääntyvästä huumeiden käytöstä Salossa. Vuoden 2020 aikana korvaushoitopotilaiden määrä on kasvanut 73 henkilöllä. Osalla asiakkaista on siirrytty injektioina annettaviin pitkävaikutteisiin lääkehoitoihin ja näin pystytään samalla säästämään henkilökunnan työpanosta.

Pitkäaikaistyöttömien terveystarkastukseen on kehitetty oma prosessi, jossa laaja-alaisen terveystarkastuksen löydösten perusteella tehdään asiakkaalle jatkosuunnitelma. Vajaatyökykyiseksi todetuille laaditaan työkyvyttömyyseläkelausunto.

⇒ Tarkastuslautakunta pitää toimintaa yksilöiden kannalta järkevänä ja kunnalle kustannustehokkaana.

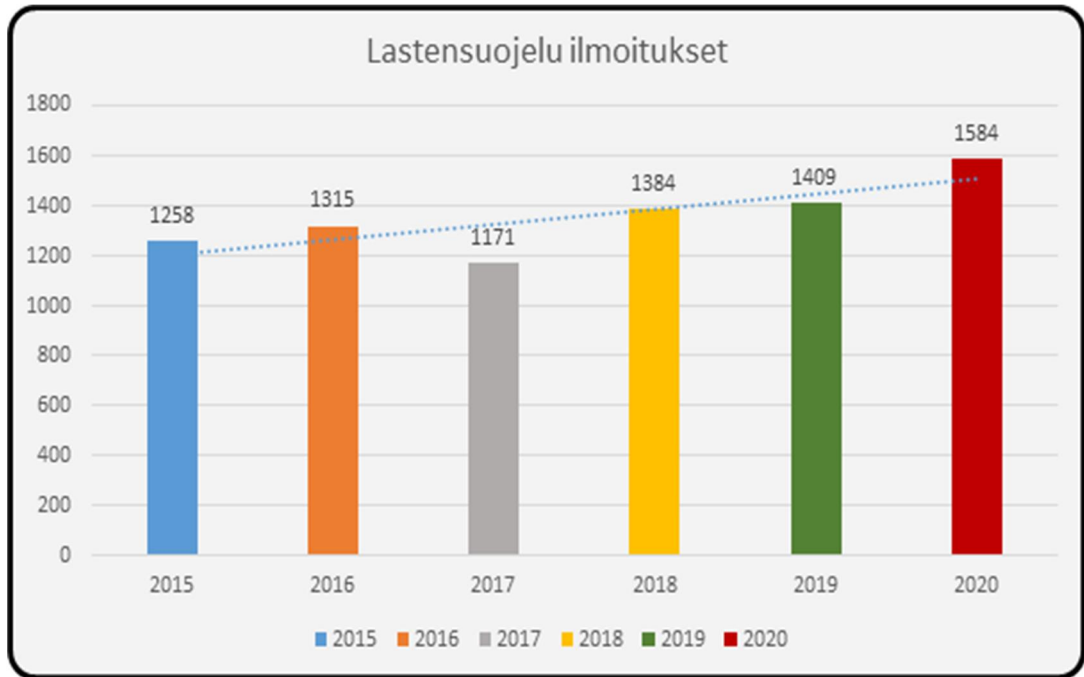
Siirtoviivepäivien määrä kasvoi aiemmasta vuodesta 91 päivällä ollen 722 päivää vuonna 2020. Syynä siirtoviiveiden lisääntymiseen oli terveyskeskussairaalan potilaspaikkojen vähentyminen lääkärin ja koronaeristysosaston perustamisen vuoksi.

2.3.1.4. Sosiaalipalvelut

Organisaatiouudistuksessa sosiaalityön palvelut jaettiin aikuisten, perheiden ja vammaisten palveluihin. Sosiaalipalveluissa toteutettiin tavoitteiden mukaisesti asiakastietojärjestelmän muutostyö ja Kanta-palveluihin liittyminen. Lisäksi keskeisiä tavoitteita olivat asiakasosuuden lisääminen palveluiden kehittämistyössä, ehkäisevien lasten ja perheiden palveluiden ja aikuisten palveluiden yhteistyön tiivistäminen.

Lastensuojeluasiakkaiden määrä vuoden 2020 lopussa oli 97 asiakasta aiempaa vuotta enemmän ja perheisiin asiakkuudessa vuoden 2020 lopussa oli 60 asiakasta edellistä vuotta enemmän.

Lastensuojeluilmoituksia on viime vuosina tehty aiempaa enemmän. Ilmoitusten kokonaismäärä on 1 584 ja tilastotietojen mukaan 414 tapausta on sellaista, joista selvitystä ei aloiteta. Ilmoitusvelvollisuudesta säädetään laissa ja nimettömänä kuka tahansa voi tehdä ilmoituksen.

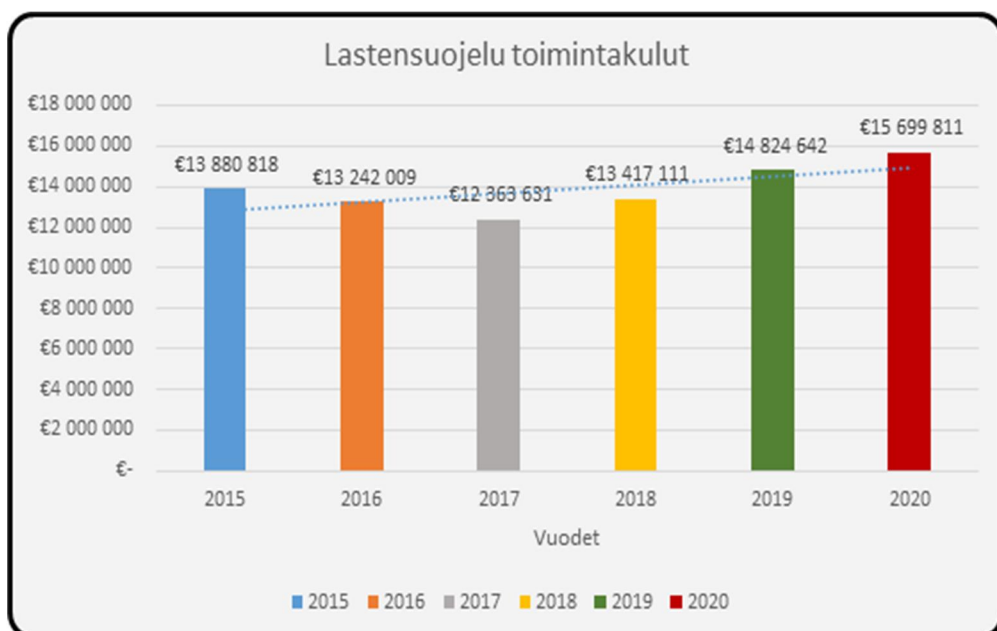

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota lastensuojelun kasvaneisiin menoihin, jotka ovat vuositasolla 15,7 miljoonaa euroa. Toimintakulut kasvoivat erityisesti palveluiden ostojen osalta. Kasvu oli suurinta lastensuojelussa, jossa talousarvio ylitettiin noin 2,1 miljoonalla eurolla. Tämä oli 0,8 miljoonaa euroa enemmän kuin vuonna 2019.

Toimenpiteet:

Perheteriimiin on kuluvalle vuodelle palkattu kaksi määräaikaista ohjaajaa, joiden työpanosta suunnataan perheiden elämänhallinnan tukemisen lisäksi lasten koulunkäynnin tukemiseen ja sitä kautta syrjäytymisen vähentämiseen.

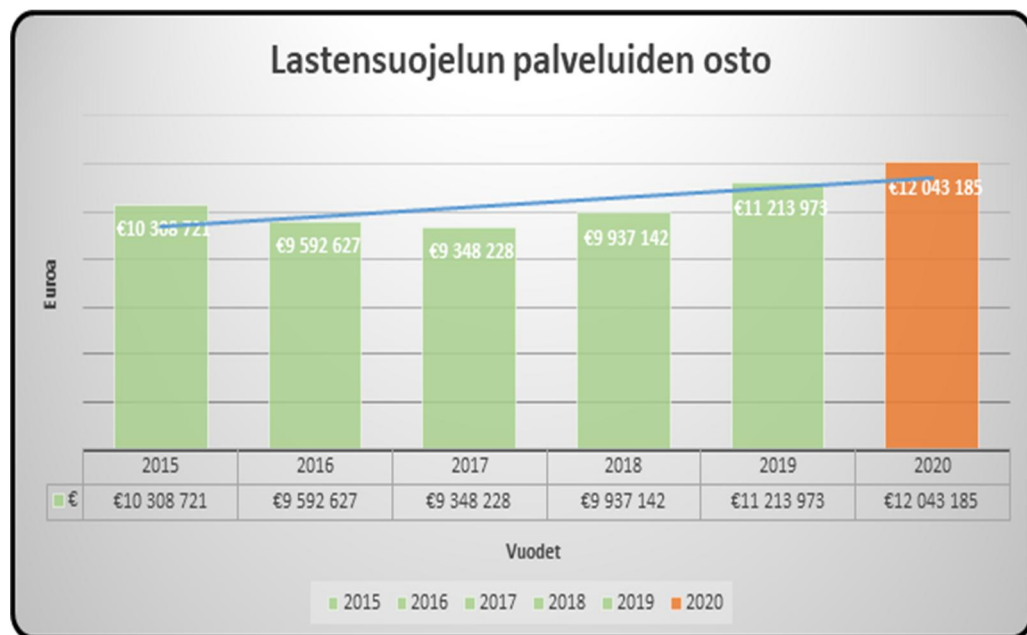
Sosiaalityöntekijöiden rekrytointi on edelleen haaste, mutta palkan tarkistaminen, yliopistoyhteistyö ja rekrykampanjat ovat olleet keinoina lisätä houkuttelevuutta ja positiivista työnantajakuvaa.

Lastensuojelun palveluiden ostot ovat kasvaneet viime vuosina asiakasmäärän kasvaessa. Avohuollon ostopalveluiden asiakasmäärä on kasvanut 74 henkilöllä edellisestä vuodesta. Asiakasmäärä vuonna 2020 on ollut 230.

Loppuvuodesta aloitettiin perhetyön toteuttamismuotojen selvitys ja arviointi. Työ on erityisen tärkeää kustannusten kasvun hillitsemiseksi. Palveluntarve on lisääntynyt kaikissa perheiden palveluiden tiimeissä, mikä näkyy ostopalvelukustannusten kasvuna. Kasvuun on vaikuttanut myös sosiaaliryöntekijöiden rekrytointivaikkeudet, joka on heikentänyt asiakasprosessien hallintaa ja lisännyt ostopalvelujen hankintaa. Henkilökunnan vaihtuvuus ja saatavuusvaikkeudet hidastavat ja hankaloittavat palveluiden tarjoamista.

Lastensuojelun palveluiden ostot

Vammaispalveluissa palveluiden ostoihin kului 1,1 miljoonaa talousarvioon varattua enemmän, mutta tilinpäätökseen verrattuna kulut kasvoivat noin 0,3 miljoonaa euroa. Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat ikääntyessään ja toimintakyvyn laskiessa enemmän hoivaa. Tähän tarpeeseen on vastattava kehitysvammahuollon omien tilojen ja palvelukulttuurin uudistamisella tai ostamalla palvelua yksityisiltä palveluntuottajilta. Kehitysvammahuollossa valmistui kehittämisohjelma, jonka painopiste on erityisesti asumispalveluiden kehittämisessä.

2.3.1.5. Vanhuspalvelut

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kysyntä on lisääntynyt väestön ikääntyessä. Palveluntarpeen kasvaessa tutkimus, sekä hoidon ja hoivan tarve lisääntyvät. Vanhuspalveluiden kehittämisohjelma, Ikäystävällinen Salo, hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa.

Valtuuston vanhuspalvelustrategiassa on esitys ikäihmisten ympärivuorokautisesta hoivapaikasta kasvavan palveluntarpeen edessä, mutta sitä ei ole toteutettu. Kaupungissa on vanhusien ympärivuorokautisen hoidon paikoista suuri tarve tulevina vuosina. Ympärivuorokautiseen hoitoon jonotti 84 henkilöä vuoden lopussa. Sosiaali- ja terveyslautakunta seuraa säännöllisesti jonotusajan kehitystä.

Myös vanhuspalveluissa riittävän ja pätevän henkilökunnan rekrytoinnissa sijaisuuksiin on ollut haasteita. Tuleva hoitajamitoituksen muutos aiheuttaa entisestään painetta riittävän henkilöstömäärän saamiseen. Henkilökunnan ikääntyminen ja sairauspoissaolot ovat haaste samalla, kun työmäärä ja asiakaskunnan palvelutarve kasvaa entisestään.

Toimenpiteet:

Vanhuspalveluihin on lisätty työntekijöitä varahenkilöstöön, jonka avulla voidaan paremmin vastata äkillisiin poissaoloihin. Vuoden 2022 talousarvioon on esitetty tarvittavat henkilöstölisäykset hoitajamitoitukseen nostoon liittyen.

Salossa vanhuspalveluiden palvelurakenne on tietoisesti muutettu kotona asumisen suuntaan. Toteutetulla palveluohjauksella on tavoitteena tukea asiakkaan toimintakykyä ja itsenäistä elämää. Kotona asuminen vaatii tukipalveluja ja riittävää palvelutarjontaa ikäihmiselle. Vuoden aikana turva-auttajakäynnit ovat siirtyneet kotihoidon hoidettavaksi aiemman ulkopuolisen palveluntuottajan toiminnasta. Turva-auttajakäyntien määrä vuodessa on ollut 976, joka osaltaan kertoo merkittävästä palvelutarpeesta kotona asumisen mahdollistamiseksi.

Vanhusneuvosto on lakisääteinen yhteistyöelin. Vanhusneuvoston osaamista hyödyntämällä saadaan kokemusasiantuntijuutta vanhuspalveluiden kehittämiseen. Vanhuspalvelulain nojalla vanhusneuvosto on otettava mukaan vanhuspalvelulain mukaisen ikääntyneen väestön hyvinvointia koskevan suunnitelman valmisteluun ja palvelujen riittävyden ja laadun arviointiin.

2.3.2. Kaupunkikehityspalvelut

Tilapalveluiden rakennusteknisten korjaustöiden hankintaan liittyvä selvitystyö ja hankintatoiminnassa ilmenneet laiminlyönnit ovat työllistäneet merkittävästi ja edellyttäneet toimintatapojen läpikäyntiä palvelualueella. Vanhat käytännöt ovat syntyneet aikoinaan ja nyt osoittautuneet nykyaikaan sopimattomiksi. Sisäinen ohjeistus asiasta on ollut, mutta seuranta on ollut puutteellista.

⇒ Tarkastuslautakunta pitää välttämättömänä, että toimintatapoja arvioidaan uudelleen ja varmistetaan, että voimassa olevaa ohjeistusta noudatetaan.

Vastine:

Tarkastuslautakunta viittaa erityisesti tilapalvelujen rakennusteknisten korjaustöiden hankintaan, mutta muidenkin hankintojen osalta on käyty vastuualueittain keskustelut, joissa on arvioitu nykytilaa ja laadittu kehittämissuunnitelmat hankintamenettelyjen tilanteesta. Säännöllisellä seurannalla varmistetaan, että toimintatavat kehittyvät edellytetyllä tavalla.

Salon investointihankkeet ovat viime vuosina olleet melko maltillisia. Vuoden 2020 aikana alkoi kuitenkin aiempaan nähden poikkeuksellisen suuret Perniön kirkonkylän uuden koulun rakennushanke sekä Märynummen uuden päiväkotij- ja koulurakennuksen rakentaminen. Perniön koulun hankkeen aloitus viivästyi, kun suunnittelun perusteita ryhdyttiin jälkikäteen muuttamaan.

Veturitalliin liittyvä varasto- ja työskentelytilojen laajennus valmistui. Muiden museoiden tarpeet ovat vielä selvittämättä. Museoiden varastotilojen tarve tulisi arvioida kokonaisuutena.

Hermannin koulun osalta päätettiin jatkokorjauksesta, jossa tehdään koulurakennuksen toisen ja kolmannen kerroksen välipohjien alalaattapalkiston vanhojen eristeiden poisto ja uusiminen. Lisäksi korjaushankkeeseen sisältyi liikuntasaliin korjausta. Hankkeen kokonaisurakkahinta oli 985 000 euroa. Hermannin on jatkossakin opetuskäytössä. Korjauksen etenemisestä on tiedotettu säännöllisesti ja kerrottu avoimesti korjaustoimenpiteistä, joka osaltaan vahvistaa kuntalaisten uskoa korjaustoimenpiteiden onnistumisesta.

Sisäilmakorjauksia ja ilmastointikanavien puhdistuksia on tehty, jonka myötä sisäilmaongelmat ovat vähentyneet. Sisäilmatyöryhmän selkeän toimintamallin mukainen toiminta on tuottanut hyvää tulosta.

⇒ Tarkastuslautakunta pitää positiivisena, että sisäilmaongelmiin on kiinnitetty huomiota ja kehitetty selkeä toimintamalli. Tämä on tuottanut tulosta ja takaa turvalliset tilat niin työntekijöille kuin asiakkaillekin.

Vastine:

Toimintamallin kehittyminen on seurausta tilapalvelujen tiivistä yhteistyöstä kaupungin työsuojeluorganisaation, kiinteistöjen käyttäjien ja ulkopuolisten sisäilmaasiantuntijoiden kesken. Avoin keskustelu ja tosiasioiden tunnistaminen ovat edellytyksenä hyvälle tulokselle.

Toimialat voivat itsenäisesti vuokrata tiloja käyttöönsä. Palvelualueita on neuvottu kysymään tiloja ensin tilapalveluilta. Asiasta ei ole olemassa erityistä ohjeistusta. Tavoitteena tulee olla, että ensisijaisesti käytetään kaupungin omia tiloja ja ulkopuolisilta vuokrataan tiloja vain erityisen perustelluista syistä.

Ravitsemus- ja puhtaanapitopalveluissa jouduttiin koronapandemiasta johtuen aivan uudellaisiin tilanteisiin, kun toimipisteitä suljettiin, mutta toisaalta järjestettiin etäkoululaisille noutoruoka-annoksia tai jaettiin ruokakasseja. Lisäksi osa henkilöstöstä oli palkanmaksun keskeytyksellä.

Ravitsemus- ja puhtaanapitopalvelu on ammattiala, jossa on paljon tuki- ja liikuntaelin sairauksia. Palvelualan tekemä yhteistyö työterveyshuollon, työsuojelun ja henkilöstöosaston kanssa on erittäin tärkeää ja sitä tulee jatkaa sekä edelleen kehittää.

Asuin- ja yritystonttien varausmäärät ovat pysyneet edeltävien vuosien tasolla, kuten myös rakennettujen vuokratonttien myynti. Kaupungin maanhankinnan on raportoitu olevan vilkasta. Tätä voidaan pitää positiivisena satsauksena tulevaan, sillä kehittyvällä kaupungilla tulee olla suunnitelmia ja varautumista erilaisiin toimiin tulevaisuudessa.

Yleisten alueiden kunnossapidossa talvikunnossapidon kustannukset olivat maltilliset vuonna 2020. Investointeja toteutettiin suunnitellusti. Makasiinintien kevyenliikenteenväylän osalta aloitusajankohta viivästyi, kun hanke ensin päätettiin poistaa toteutettavista.

Viime vuosina on panostettu merkittävästi joukko- ja palveluliikenteen kehittämiseen. Koronan aiheuttama poikkeustilanne on vaikuttanut merkittävästi asiakasmääriin ja näin ollen ei vielä pystytä arvioimaan, miten tehdyt järjestelyt tosiasiasa otetaan vastaan. Kuntalaisten toive on kattava palvelutarjonta, mutta maantieteellisesti laajassa kaupungissa tämän toteuttaminen on haasteellista ja aiheuttaa merkittävät kustannukset.

Salon kaupunki on valmistellut työllisyyden kuntakokeilun alkamista, jolla pyritään vaikuttamaan alueen työllisyystilanteeseen. Keskeistä on kuntapalvelujen ja TE-palvelujen yhdistäminen, jolloin asiakasta ohjaa sama ihminen prosessin aikana.

Lisäksi:

Muutoin voidaan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessaan esittämiä havaintoja kommentoida jäljempänä olevan mukaisesti.

Tarkastuslautakunta toteaa, että Perniön koulun hankkeen aloitus viivästyi, kun suunnittelun perusteita ryhdyttiin jälkikäteen muuttamaan. Rakennushankkeen sisältö ja laajuus määritellään hankesuunnitelmassa, jonka hyväksymiseen liittyvään keskusteluun ja arviointiin on jatkossa kiinnitettävä huomiota, jotta varmistetaan jaettu käsitys hankkeen sisällöstä ja sitoutuminen siihen. Yleensä rakennushankkeiden viivästyminen ja rakennussuunnitteluvaiheessa tehtävät muutokset aiheuttavat lisäkustannuksia, joita julkisrahoitteisessa organisaatiossa ei aina huomata.

Tarkastuslautakunta toteaa, että museoiden varastotilojen tarve tulisi arvioida kokonaisuutena. Tämä on vapaa-aikapalvelujen organisaatioon kuuluvan museopalveluiden tehtävä ja myöskin tätä kirjoitettaessa käytettävissä olevien tietojen mukaan käynnissä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että toimialat voivat itsenäisesti vuokrata tiloja käyttöönsä ja että tavoitteena tulee olla, että ensisijaisesti käytetään kaupungin omia tiloja ja ulkopuolisilta vuokrataan tiloja vain erityisen perustelluista syistä. Lähtökohtaisesti asia on näin, mutta joskus tilojen vuokraaminen ulkopuoliselta voi olla taloudellisempaa kuin omien tilojen käyttäminen, jos ratkaisulla saadaan vaikkapa myyntiin käytöstä vapautuva kaupungin oma tila tai kysymyksessä on vain väliaikainen tilan tarve, jota ei kannata ratkaista omalla rakentamisella tai tehottomalla tilankäytöllä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että ravitsemis- ja puhtaanapitopalvelujen tekemä yhteistyö työterveyshuollon, työsuojelun ja henkilöstöpalvelujen kanssa tuki- ja liikuntaelinsairauksien vaikutusten ehkäisemiseksi on tärkeää ja sitä tulee jatkaa sekä edelleen kehittää. Toimeen on helppo yhtyä ja täydentää sitä toiveella, että jatkossakin yhteistyötahoilla on käytettävissä riittävät voimavarat yhteistyörakenteiden ja -toimintatapojen säilyttämiseksi.

2.3.3. Rakennus- ja ympäristövalvonta

Rakennus- ja ympäristövalvonta

Maaseutu- ja lomituspalvelut siirtyivät organisaatiouudistuksessa 1.4.2020 rakennus- ja ympäristövalvontaan alaisuuteen. Maaseutupalveluiden keskeisin tehtävä on maataloustukien hallinnointi, joita myönnetään noin 35 miljoonaa euroa alueelle. Tarkastuslautakunta on jo aiemmin korostanut, että maatalous on merkittävä elinkeino alueella ja taloudellinen vaikuttaja. Sen elinvoimaisuutta tulee jatkossakin tukea mahdollisuuksien mukaan.

Lomituspalveluiden osalta on edessä Salon alueelle merkittävä muutos vuoden 2022 alusta, sillä Mela on irtisanonut toimeksiantosopimuksensa Salon kaupungin kanssa. Hallinnointi tulee jatkossa siirtymään Vehmaan kunnalle. Tästä johtuen on olemassa epävarmuutta hallinto henkilöstön työpaikkojen säilymisestä siirrossa. Maatalouslomittajat ovat pitkään olleet ammattiala, jossa on haasteita henkilöstön rekrytoinnissa. Nämä muutokset kokonaisuudessaan aiheuttavat paineita alueen maataloudessa toimiville yrittäjille palvelutason säilymisestä.

Vastine:

Lomituspalveluiden siirtyessä 2022 alussa Vehmaan hallinointiin, niin Salon paikallisyksikön hallinto henkilöstön työpaikat siirtyvät kokonaisuudessa Vehmaalle. Salossa säilyy myös toistaiseksi maatalousyrittäjille palvelupiste.

Rakennustarkastajan sijaiseksi on määritelty kaupungin lakimies, mutta rakennustarkastajan tehtävään ei ole sijaista, koska lakimies ei voi toimia maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämänä kunnan rakennustarkastajana. Uusi rakennusjärjestys on valmistunut ja se tulee voimaan vuonna 2021.

Vastine:

Rakennusvalvonnassa tulee turvata esimiehen lisäksi maankäyttö- ja rakennusasetuksen 4 §:n rakennustarkastajan koulutus- ja kokemusvaatimuksen täyttävä henkilöresurssi, joka voidaan tarvittaessa esimiehen mahdollisen pidemmän poissaolon ajaksi nimetä kunnan rakennustarkastajaksi.

Salon kaupungin rakennusjärjestys on uudistettu ja se on tullut voimaan 1.2.2021.

Salon on mukana kilpailutuksessa, jossa tavoitteena on hankkia sähköisen asiointin kokonaisuus. Tästä syystä vanhojen järjestelmien kehittäminen ei ole ollut tarkoituksenmukaista. Tarkastuslautakunta pitää positiivisena panostusta sähköisen asiointin kehittämiseen, koska näin asiointi saadaan sujuvammaksi ja myös lisääntynyt etätöiden teko mahdollistuu paremmin.

Vastine:

Salon kaupunginhallitus päätti liittyä Kuntien Tiera Oy:n kilpailuttamaan sähköisen lupiasiointin ja säilyttämisen palvelun hankintaan 31.05.2021 § 253. Uuden sopimuksen mukaiset palvelut tulevat käyttöön 1.10.2021 alkaen.

Rakennuslupien käsittelyaika oli vuonna 2019 30,8 päivää ja vuonna 2020 32,3 päivää. Lupa hakemusten määrä kasvoi aiemmasta vuodesta ja myös rakennusluvissa käsitelty pinta-ala kasvoi merkittävästi. Rakennuslupien käsittelyaika tulisi kuitenkin saada lyhyemmäksi. Pidemmistä poissaoloista seuraa resurssien vajausta, mikä taas johtaa esimerkiksi lupapalvelun ja päätösten pitkittymiseen, jolloin käsittelyaikojen lyhentäminen on haasteellista.

Vastine:

Lupakäsittelyn sujuvoittamiseksi rakennusvalvonnassa kiinnitetään jatkuvasti huomiota mm. ennakkoneuvontaan, asiakaspalveluun, henkilökunnan osaamiseen, ohjelmistojen ajantasaisuuteen ja lupaprosessien jatkuvaan kehittämiseen. Lupa- ja valvontatyötä tekevän henkilöstön pieni määrä aiheuttaa merkittävän riskin yhdenkin käsittelijän ollessa pidempää poissa. Tilastoidussa käsittelyajassa on huomioitava myös se, että se sisältää sen ajan, jonka asiakas käyttää mm. pyydettyjen täydennysten toimittamiseen.

Ympäristönsuojelu

Ympäristönsuojelu on toiminut etätöissä ja saanut välttämättömät tarkastukset tehtyä. Valvontaohjelman mukaisesta valvonnasta saatiin suoritettua 64 prosenttia.

Sähköinen allekirjoitus on havaittu hyväksi toimintatavaksi erilaisten asiakirjojen käsittelyssä.

Henkilöstövajaukset hidastavat suunniteltua toimintaa ja henkilöstöresursseilta pienessä yksikössä toiminta on helposti haavoittuvaa.

Ympäristöterveydenhuolto

Ympäristöterveydenhuollon Laatu-Net-auditointiohjelman mukainen ulkoinen auditointi on tehty. Ulkoisessa auditoinnissa ei havaittu poikkeamia.

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset eivät toteutuneet täysin. Elintarvikevalvonnassa suunniteltuja tarkastuksia tehtiin 214/230:stä. Terveyshuoltolain mukaisia tarkastuksia tehtiin 84/131:stä. Tupakkavalvontalain mukaisia tarkastuksia tehtiin 27/33:sta. Suunniteltuja kohteiden valvontakäyntejä, esimerkiksi vanhainkodeissa, ei keskusviranomaisen ohjeiden mukaan koronan takia tehty 17.3. - 13.5.2020.

Eläinlääkintähuolto toimi viisi kuukautta ilman valvontaeläinlääkäreitä rekrytointivaikeuksien takia. Eläinlääkäreiden vaihtuvuus ja saatavuus ovat jatkuvia ongelmia. Kaupungilla on useita ammattiryhmiä, joissa rekrytointihaasteet tuottavat merkittäviä ongelmia palvelutuotannolle.

Elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaiset huoneistoilmoitukset pystyttiin käsittelemään tavoiteajassa.

2.3.4. Konsernipalvelut

Konsernipalvelujen toiminnassa korostui erityisesti koronan aiheuttamat poikkeusjärjestelyt, kun siirryttiin nopealla aikataululla sähköisesti tuotettuihin palveluihin. Myös toimipisteiden suljettuna olo vaikutti kuntalaisten palvelujen tuottamiseen, kun palvelu tapahtui ajanvarauksella tai muilla erityisjärjestelyillä. Lisääntynyt etätö ja sen vaatimat tietohallinnon toimet ja tuki työllistivät ja vaativat sopeutumista uudenlaiseen toimintatapaan.

Edunvalvonnassa asiakasmäärän kasvu on tuottanut haasteen noudattaa määräaikoja ja jatkossa tuleekin arvioida henkilöstöresurssien riittävyttä. Vanhusväestön määrän lisääntyessä

on oletettavissa, että myös edunvalvontapalvelujen tarve kasvaa. Kevään 2020 organisaatio-uudistuksessa edunvalvonta siirtyi sosiaalipalveluihin.

Toimivan työyhteisön -kärkihankkeessa on erityisesti pyritty vaikuttamaan sairauspoissaolujen määriin. Poikkeuksellinen vuosi vaikutti tähän tavoitteeseen merkittävästi, kun pandemian aikana vähäistenkin hengityselinoireiden vuoksi jouduttiin jäämään pois töistä. Työhyvinvointitoiminnassa uutena oli QWL-kysely, jonka avulla pystytään kohdentamaan kehittämistoimia aiempaa paremmin. Tarkastuslautakunta pitää kehitystä positiivisena, koska näin on olemassa selkeä mittari tulokortissa asetetuille tavoitteille.

Erittäin positiivinen kehitys on siirtyminen käyttämään kattavammin Ceepos-mobiilimaksamista, jonka avulla on pystytty vähentämään erilaisten lipukkeiden ja korttien käyttöä, jotka ovat aiemmin vaatineet paljon manuaalista työtä. Lisäksi kaupungissa on otettu käyttöön verkkokauppa, jonka kautta ostoksia voi tehdä eri palvelualueilla. Kehityssuunta on hyvä, mutta kuten tarkastuslautakunta on aiemminkin todennut, niin rinnalla tulee olla tietystä määrin kuitenkin käteisen rahan käyttöä ja mahdollisuus henkilökohtaiseen asiointiin, koska kaikilla kuntalaisilla ei ole valmiutta asioida sähköisesti.

2.3.5. Liikelaitos Salon Vesi

Hallinto-oikeuden tekemän päätöksen mukaan vedenottoa ei voida jatkaa Kiikalasta. Asia on Salon tekemän valituksen johdosta käsitellyssä korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Liikelaitos Salon Vesi on tehnyt tutkimuksia eri pisteissä, mutta näiden vesituotto ei ole ollut toivotun laajuista. Veden riittävyteen liittyvät ongelmat ovat olleet jo pitkään tiedossa, mutta aktiivista vedenottoalueen tutkimusta ei ole tehty laajemmin tai ylikunnallisesti. Veden riittävyden ongelmat ovat nyt konkretisoituneet, mutta realistista vaihtoehtosuunnitelmaa ei ole laadittu. Aiemmin arvio oli, että mikäli Saloon tulee paljon vettä käyttävä yritys, niin ei ole riittävästi resurssia kasvattaa veden kulutusta. Veden riittävyys voi vaikuttaa myös yritysten sijoittumiseen Saloon.

Liikelaitos Salon Veden toimitusjohtaja on vaihtumassa ja uuden perehdyttämiseen tehtävään tulee panostaa riittävästi.

Liikelaitoksen mahdollinen yhtiöittäminen on ollut selvityksen kohteena. Vuoden 2021 talousarvion käsittelyn yhteydessä päätettiin, että yhtiöittäminen siirretään taloussuunnitelmakaudelle 2023 ja sinne kirjattiin asiasta 30 miljoonan euron satunnainen tuotto.

On tärkeää varmistaa urakkatarjousten ja toimitussopimusten käsittely hankintalain ja muiden sääntöjen mukaisesti. Yksityisen maalla olevan vesijohtoverkoston korjaustoimissa voi tulla hankaluuksia, koska asiasta ei ole aikanaan tehty tarvittavia sopimuksia.

Vuoden aikana käsiteltiin toistuvasti asumisessa syntyneiden lietteiden vastaanotto- ja käsittelysopimusta sekä lietteiden kuljetuksiin ja taksan määräytymiseen liittyvää asiakokonaisuutta. Salon Veden ja LSJH:n välille ei saatu voimassa olevaa sopimusta vuoden 2020 aikana.

⇒ Tarkastuslautakunta on jo aiempina vuosina kiinnittänyt huomiota toimielinten päätöksentekokykyyn ja siihen, että samat asiat ovat valitettavan pitkään käsiteltyä ilman, että asioihin saadaan ratkaisua.

Vastine:

Vesi- ja viemärlaitoksen toiminta on paljolti sen tyyppistä että asiakkaat reagoivat hyvinkin nopeasti esimerkiksi häiriötilanteisiin. Suurin osa toiminnasta on lakisäateistä ja hyvin valvottua. Viemärlaitos-toimintaa valvoo ELY-keskus ja puhdasvesipuolen toimintaa valvoo AVI. Luvat, oikaisuvaatimukset, ja selvitykset kiertävät usein valvojan viranomaisen kautta, jonka päätöksenteko on viime vuosina hyvinkin ruuhkautunut.

Liikelaitos Salon Veden pitää osata reagoida hallinnollisen työmäärään kasvuun, asiakaspalvelun ja asiakasneuvonnan tuomiin haasteisiin.

Liikelaitos Salon Vesi on panostanut päätöksenteon sujuvuuteen ja tulee resurssimaan asiakasneuvontaan ja hallinnollisiin tehtäviin jatkossa enemmän.

Huomioitavaa on että, Liikelaitos Salon Veden uusi toimitusjohtaja aloitti kesäkuussa ja uusi johtokunta elokuussa ja asioita on voinut ruuhkautua myös ns. siirtymäkaudella.

Vuotovesien määrä on edelleen huolestuttavan korkea ja siihen tulisi puuttua aktiivisesti. Tarkastuslautakunta kiinnitti jo edellisessä arviointikertomuksessa huomiota siihen, että Liikelaitos Salon Veden talousarviossa vesihuollon saneeraukseen varattu määräraha on jäänyt suurelta osin käyttämättä. Vuonna 2020 saneerauksiin varatusta 400 000 eurosta on käytetty vain reilu 220 000 euroa. Vuotovesien korjaamisen on esitetty vaativan merkittäviä investointeja.

⇒ Huomion arvoista on, että verkoston saneeraukseen varattua määrärahaa ei ole käytetty kuin osittain.

Vastine:

Liikelaitos Salon Veden vesi- ja viemäriverkosto on hyvin laajalla alueella ja noin kaksi kertaa pidempi kuin muiden vastaavan-kokoisten laitosten. Henkilökuntaa on taas vastaavasti noin puolet vastaavankokoisten laitosten henkilöstömäärästä. Liikelaitos Salon Veden organisaatiosta puuttuu kokonaan esimerkiksi suunnittelu ja rakennuttamis osaamista.

Liikelaitos Salon Vesi tulee lisäämään resursseja investointien suunnitteluttamiseen ja rakennuttamiseen. Myös reaaliaikaisen tilannekuvan tuottamiseen, verkoston automatisointiin sekä ennakoivaan pitkän tähtäimen saneeraussuunnitteluun tullaan panostamaan.

Vuotovesien korjaaminen vaikuttaa myös osaltaan veden saantiin ja riittävyteen, joka on todettu Salolla olevan kriittinen piste. Huomion arvoista on myös, että uusien alueiden vesihuoltoon varattujen määrärahojen käyttö on useamman alueen sekä kaava-alueiden vesihuollon rakentamisen osalta ollut vain murto-osa siihen varatusta määrärahasta. Salon veto-voimaisuuden varmistamiseksi on ensiarvoisen tärkeää, että tontteja on tarjolla ja niihin liittyvä kunnallistekniikka on hoidettu kuntoon ripeästi.

2.3.6. Kaupunkikonsernin tavoitteiden toteutuminen

Valtuustokauden alussa uutena toimielimenä aloitti konsernijaosto. Talousarviossa vuodelle 2021 on asetettu konserniyhtiöille selkeät tavoitteet ja taloudelliset mittarit. Konsernijohtaminen on kehittynyt ja yhtiöiden toiminnalle on asetettu aiempaa selkeämpi merkitys kaupunkikonsernissa.

Kaupunki on tehnyt merkittäviä taloudellisia sitoumuksia esimerkiksi IoT Campukseen, Tunnin junaan ja Lounavoimaan. IoT Campuksen osalta on jo voitu todeta, että riskin ottaminen on tuottanut hyvää tulosta kaupungin työllisyyden ja elinvoiman kehittymisen myötä. Merkittävissä taloudellisissa sitoumuksissa on kuitenkin aina riskinsä ja niiden merkitystä tulee arvioida jatkossa harkiten.

Uuden valtuustokauden aloittaessa toimintaansa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että konserniyhtiöiden hallintoon valikoituu ammattitaitoista ja osaavaa henkilöstöä. Konserniyhtiöillä on myös taloudellisesti merkitystä kaupungin toimintaan.

Vuoden aikana havaittiin kaupungin hankintojen kilpailuttamisessa ja hankintalainsäädännön sekä kaupungin oman ohjeistuksen noudattamisessa laiminlyöntejä. Asiaa tutki myös Kilpailu- ja kuluttajavirasto, joka antoi asiasta Salon kaupungille huomautuksen. Asiakokonaisuuteen tehdään myös erillinen ulkoinen tarkastus, jonka havainnot koskien koko valtuustokautta ovat saatavissa kevään 2021 aikana. Hankintojen asianmukaisella hoitamisella on myös taloudellinen vaikutus ja tästä esimerkkinä on Perniön Kirkonkylän väistötilojen hankintaan liittyvä valitus. Markkinaoikeus määräsi kaupungin maksamaan hyvitysmaksua 10 000 euroa ja valittajan oikeudenkäyntikuluja 4 000 euroa. Päätös perustui siihen, että oli hyväksytty tarjous, joka ei yhdeltä kohdaltaan vastannut tarjouspyyntöä. Markkinaoikeus hyväksyi 24.3.2020 Paikun julkista hankintaa koskevan valituksen, jonka syynä oli, että hankinnassa olisi tullut noudattaa erityisalojen hankintalakia, nyt sovelletun hankintalain sijaan. Virheellinen menettely voidaan korjata vain siten, että hankinnasta järjestetään kokonaan uusi tarjouskilpailu. Kilpailutus on laaja ja aikaa vievä toimenpide, joka voidaan valmisteluineen tehdä vasta vuonna 2021. Hankintojen toteuttaminen on haasteellinen kokonaisuus, jossa on riskejä sekä taloudellisesti, että toiminnallisesti kaupungille.

⇒ Tarkastuslautakunta pitää välttämättömänä, että hankintoihin liittyviä laiminlyöntejä ja epäselvyyksiä on ryhdytty järjestelmällisesti selvittämään. Asialla on selkeitä taloudellisia vaikutuksia ja myös mainehaitan välttäminen on merkittävä asia.

Vastine:

Keväällä 2021 kaupunginjohtajan johtoryhmän toimeksiannosta käytiin toimialojen ja osan palvelualueiden johtoryhmissä läpi kaupungin hankintojen prosessi, hankintavaltuudet- ja rajat sekä toimialojen vastuut hankintapalvelujen ja sisäisen tarkastajan toimesta. Lisäksi asia käytiin läpi esimiesinfossa. Esityksessä käytiin läpi mm. toimialojen ja palvelualueiden vastuut hankintojen ja sisäisen valvonnan osalta. Toimialojen ja palvelualueiden vastuulla on mm. hankinnan suunnittelu ja aikataulutus, hankinnan kohteen määrittely ja sopimushallinta ja -valvonta. Kaupungin hankintapalvelut toimii tukipalveluna toimi- ja palvelualueille hankintaprosessissa. Kaupungin hankintavaltuudet ja -rajat päätöstä täydennettiin kaupunginhallituksessa 15.3.2021. Kaupunginjohtaja nimesi kesäkuussa toimialoille hankintayhdyshenkilöt. Kaupungin hankintaohjeet päivitetään syksyn 2021 aikana.

Sisäinen tarkastus tekee hankintoihin liittyviä tarkastuksia. Havaittujen epäselvyyksiä johdosta on linjattu, että kaupungin eri yksiköiden hankinnat tarkastetaan kokonaisuudessaan. Lisäksi alkuvuoden 2021 aikana tehtiin tilapalveluihin kohdentunut ulkoisen toimijan tarkastus, jonka tulokset käytiin toimialan hankinnoista vastaavien kanssa läpi. Hankintojen tarkastusten yhteydessä korostetaan toimialojen vastuuta sisäisestä valvonnasta ja on pyritty ohjeistuksella ja neuvonnalla lisäämään sisäisen valvonnan tietoisuutta koko kaupungissa.

Kaupungilla on vuokrataloyhtiöiden omistajaohjausvelvollisuus ja siihen on nyt kiinnitetty erityistä huomiota. Salon Vuokratalot Oy:llä on korjaussuunnitelma ja lisäksi koko ajan päivitetyvä remonttilista. Korjaussuunnitelma on yleisluontoinen ja periaatteellinen. Remonttilistaan on korjaustarpeen lisäksi arvioitu remontin kiireellisyys. Remontteja tehdään vuosittain budjetin korjausmäärärahan puitteissa.

2.3.7. Tarkastuslautakunnan arviot valtuustokaudesta

Valtuuston määrittelemien strategisten kärkihankkeiden runsas lukumäärä on saattanut heikentää yksittäisten hankkeiden etenemistä. Kuitenkin IoT Campuksen myönteisiä tuloksia, Ekovoimalan rakentamista sekä sairaalahankkeen ja Tunnin juna-hankkeen etenemistä voidaan pitää merkittävänä saavutuksina. Oppiva Salo-kehittämishjelma on herättänyt valtakunnallista kiinnostusta. Sen sijaan oppisympäristöjen uudistaminen edellyttäne lisäpäätöksiä tulevina vuosina selvityksessä mainittujen ennusteiden toteuduttua.

Valtuutetuille aloitteiden jättäminen on oivallinen keino saada keskeisiä asioita käsittelyyn. Moni asia voisi kuitenkin hoitua sujuvasti yhteydenotolla toimialoihin. Aloitteiden käsittely työllistävät ja aiheuttavat kustannuksia.

Viranhaltijapäätösten käsittelyn tulee jatkossa olla pöytäkirjaan dokumentoituna, koska tällä hetkellä kolmen kuukauden jälkeen viranhaltijapäätökset eivät ole enää verkossa nähtävissä ja niiden käsittelyä ei ole mahdollista todentaa. Tämä on vaikeuttanut myös tarkastuslautakunnan arviointityön tekemistä.

Valtuustokauden poliittista kulttuuria on leimannut valtuustotyöskentelyn hengen muuttuminen. Keskustelusta on tullut paikoin henkilökohtaisuuksiin menevää. Valtuustokausi on ollut kokonaisuutena poikkeuksellinen. Valtuustokauden aikana on toiminut kaksi eri tilapäistä valiokuntaa ja muun muassa kanteluita ja oikaisupyynnöitä on ollut käsittelyssä paljon.

⇒ Tarkastuslautakunta esittää toiveen, ettei tämän valtuustokauden poikkeuksellinen kulttuuri vakiintuisi salolaisen valtuustotyöskentelyn toimintatavaksi.

Koko valtuustokautta on leimannut heikkenevä taloudellinen tilanne. Jo nyt on selvää, että taloustoimenpiteitä edellytetään uudelta valtuustolta. Tällä valtuustokaudella hallituksen vuonna 2019 asettama taloustyöryhmä on selvittänyt kaupungin toimintamalleja ja tehnyt kehittämissuhteita. Työryhmän työ toiminee pohjamateriaalina tuleville päättäjille.

2.4. Yhteenveto

Valtuustokausi on päättymässä poikkeuksellisessa tilanteessa. Koronapandemian aiheuttaman tilanteen vuoksi kuntavaaleja on siirretty eteenpäin. Tämän hetkisen tiedon mukaan uuden valtuuston toimikausi alkaa 1.8.2021. Tarkastuslautakunta on koko toimikautensa ajan korostanut talouden tasapainottamisen tärkeyttä. Uusien valtuutettujen tuleekin ensitöikseen paneutua talouden tasapainottamiseen liittyviin haasteisiin. Vuoden 2020 tilinpäätöstietojen osalta tilanne näyttää huomattavasti aiempaa valoisammalta, mutta tässä on huomioitava koronatukien vaikutus kokonaisuuteen. Talouden tasapainottamistarpeet ovat edelleen olemassa pitkällä aikavälillä.

Päättävän valtuustokauden strategiassa on määritelty joukko kärkihankkeita. Niiden osalta on monin osin edetty ja onnistuttu hyvin kaupungin elinvoimaisuuden ylläpitämisessä. Sairaalan kehittämiseen liittyvä hanke on valmistelussa ja kaupungin etujen varmistaminen on tärkeää.

Sote-uudistusta on valmisteltu jo vuosia ja sen mahdollisen toteutumisen vaikutukset kuntatalouteen, toimintaan ja henkilöstöön ovat väistämättä merkittävät. Tällöin kaupunki on uusien haasteiden edessä ja toimintojen organisointi vaatii ennakkoluulotonta uudistamista.

Kaupungin vetovoimaisuuden ja elinvoimaisuuden ylläpitäminen ja kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää uuden elinkeinoelämän ja asukkaiden saamiseksi alueelle. Valtuustokauden aikana käsitellyn oppimisympäristöselvityksen yhteydessä kävi konkreettisesti esiin pienentyvien ikäluokkien vaikutus oppilasmääriin ja sitä kautta palvelutarpeeseen. Vastaavasti ikäntyneiden ikäluokkien palvelutarve kasvaa. Ikäntyneiden palvelutarjontaan ja -asumiseen tuleekin löytää ratkaisut.

Tarkastuslautakunta on esittänyt toiveen keskustelukulttuurin tasaantumisesta niin, että päätöksiä voidaan viedä yhdessä järkevästi eteenpäin ja tarvittavat päätökset myös aikaansaadaan.

ALLEKIRJOITUKSET

Salossa, 29. päivänä huhtikuuta 2021

Osmo Friberg
puheenjohtaja

Timo Tammi
1. varapuheenjohtaja

Heljä Halme
jäsen

Martti Halme
jäsen

Jarmo Hägerth
jäsen

Taina Kirves-Järvinen
jäsen

Jari J. Laiho
jäsen

Kirsti Lannermaa
jäsen

Marita Tuominen
jäsen